



DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Rzeszów, dnia 26 listopada 2025 r.

Poz. 4435

UCHWAŁA NR XXIII/117/25 RADY GMINY JEŻOWE

z dnia 20 października 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe na lata 2025 – 2028

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 i 4 z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe na lata 2025 – 2028”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jeżowe.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty jej publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Mirosław Bajek

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JEŻOWE na lata 2025 - 2028



Opracował:
mgr Dominik Komada

TARNOBRZEG, sierpień 2025 r.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	s. 4
1.1. Podstawa prawna opracowania.	s. 4
1.2. Uwarunkowania formalno – prawne oraz podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków.	s. 8
1.3. Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy.	s. 16
1. 4. Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym.	s. 22
2. Cele programu w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	s. 32
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Jeżowe	s. 33
3.1. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o najwyższym znaczeniu dla Gminy Jeżowe.	s. 34
3.1.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.	s. 35
3.1.2. Zabytki nieruchome Gminy Jeżowe w Gminnej Ewidencji Zabytków.	s. 38
3.1.3. Ogólna charakterystyka zasobu.	s. 38
3.2. Zabytki ruchome.	s. 62
3.3. Zabytki archeologiczne.	s. 63
3.4. Krajobraz kulturowy.	s. 65
4. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń.	s. 66
5. Zadania.	s. 68
5.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.	s. 69
5.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, na którym zlokalizowana jest gmina.	s. 69
5.3. Opieka nad zabytkami ruchomymi.	s. 71
5.4. Opieka wartości niematerialnych.	s. 71
5.5. Opieka nad zabytkami archeologicznymi	s. 72
5.6. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.	s. 73
5.6.1. Rozwój turystyki i działania promocyjne.	s. 73

5.6.2. Działania edukacyjne.

s. 73

6. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Jeżowe. s. 73
7. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Jeżowe. s. 74
8. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy
Jeżowe. s. 75
- 8.1. Źródła krajowe s. 76
- 8.2. Źródła zagraniczne poza unijne s. 94
- Załącznik Nr 1
- Wykaz zabytków architektury i budownictwa z terenu gminy
Jeżowe, figurujących w Gminnej Ewidencji Zabytków s. 99
- Załącznik Nr 2
- Wykaz zabytków ruchomych z kościoła parafialnego p.w. Narodzenia
NMP w Jeżowie, wpisanych do rejestru zabytków województwa
podkarpackiego. s. 103
- Załącznik Nr 3
- Spis stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Jeżowe,
będących w rejestrze zabytków i ewidencji konserwatorskiej. s. 105

1. WPROWADZENIE

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych akt w planowaniu gminnym (powinien posłużyć do aktualizacji obowiązującego Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radomyśl Wielki w punkcie Środowisko kulturowe (od 1 lipca 2026 r. planu ogólnego gminy).

Przedmiotem programu jest Gmina Jeżowe jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji zabytków objętych programem.

Głównym celem jest określenie zadań, jakie powinny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu. Zadania te określone są dla wszystkich obiektów zabytkowych i całości problematyki nad zabytkami dla obszaru całej gminy. Program ma określić pewien stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami – wskazywać zadania konieczne do wykonania, ale też sugerować sposoby ich realizacji.

Głównym założeniem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Program opieki nad zabytkami już z samej definicji w ustawie jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji.

1.1. Podstawa prawna opracowania.

Podstawą prawną niniejszego opracowania jest art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), w którym wprowadzony został obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe i gminne w oparciu o ewidencję oraz wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą jest Gminna Ewidencja Zabytków. Na podstawie art. 87 ust. 1 ww. ustawy prezydent, burmistrz, wójt gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Zasadnicze cele sporządzenia programu ujęte zostały w art. 87 ust 2 ww. Ustawy:

- 1) włączenie programów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie art. 87 ust. 3-5 ww. ustawy Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, po czym program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu prezydent, burmistrz, wójt gminy co 2 lata sporządza sprawozdanie, które jest zobligowany przedstawić Radzie Gminy w Jeżowie.

Jednocześnie ustalenia gminnego Programu Opieki nad Zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2 ww. ustawy)

Przy sporządzaniu programu wzięto pod uwagę następujące akty prawne:

- Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 609 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 16 października 1991 roku o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87),
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 z późn. zm.),

- ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz.385),
- ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164),
- ustawę z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. z 2023 poz. 70 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t. j. Dz.U. z 2021, poz. 81),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. 2023 r. poz. 2425),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. 2017 r., poz. 928),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. u. 2014 r., poz.110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r., poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r., poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18

kwietnia 2011 roku w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 r., poz. 510).

dokumenty programowe gminy:

- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jeżowe, przyjęte przez Gminę uchwałą Rady Gminy w Jeżowie Nr XXVIII/131/01 z dnia 27 marca 2001 roku,
- Strategia Rozwoju Gminy Jeżowe na lata 2023-2030, stanowiącą załącznik do uchwały Nr LXIX/465/23 Rady Gminy w Jeżowie z dnia 27 czerwca 2023 r.,

oraz pozycje o charakterze pomocniczym:

- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 roku,
- Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030,
- Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030,
- Strategia rozwoju województwa - Podkarpacie 2030, Rzeszów 2020 r.,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego - Perspektywa 2030, stanowiący załącznik do uchwały Nr LIX/930/19 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018 r.,
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022 - 2025 (załącznik do Uchwały LVI/972/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 grudnia 2022 roku),

Przepisy i konwencje międzynarodowe.

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie , jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS, Toledo-

Waszyngton 1987,

- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa. Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas – przyjęty przez Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.,
- Nowa Karta Ateńska 2003 – Wizja miast XXI wieku, Lizbona 2003 r.,
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

1.2. Uwarunkowania formalno – prawne oraz podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zadeklarowana została jako obowiązek państwa i każdego obywatela w **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

W rozdziale I w art. 5 czytamy:

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. oraz w art. 6:

1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Natomiast w rozdziale II Konstytucji RP określającej wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela w art. 86 czytamy:

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** z dnia 23 lipca 2003 roku (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.)

W świetle **ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece**

nad zabytkami opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto ustawa definiuje m. in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

Bez względu na stan zachowania ochronie i opiece podlegają:

1. Zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - a/ krajobrazami kulturowymi,
 - b/ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c/ dziełami architektury i budownictwa,
 - d/ dziełami budownictwa obronnego,
 - e/ obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f/ cmentarzami,
 - g/ parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h/ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
2. Zabytki ruchome, będące w szczególności:
 - a/ dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b/ kolekcjami, stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c/ numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d/ wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i urządzeniami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e/ materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
 - f/ instrumentami muzycznymi,
 - g/ wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h/ przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
3. Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a/ pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b/ cmentarzyskami,
- c/ kurhanami
- d/ reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6. 1).

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6.2).

Ustawa określa także sposób i formy ochrony zabytków. Są nimi:

- 1. wpis do rejestru zabytków,
- 2. uznanie za Pomnik Historii,
- 3. utworzenie parku kulturowego,
- 4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzenne - go.

Zgodnie z art. 16 ustawy:

- 1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
- 2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.
- 3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.
- 4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.
- 5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin) na terenie których ten park ma być utworzony.
- 6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 18:

- 1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (...).
- 2. W ... planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
 - 1/ uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
 - 2/ określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do najlepszego stanu,
- 3/ ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając

opiekę nad zabytkami.

W myśl art. 19:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1/ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2/ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3/ parków kulturowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w Studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W Studium i planie, o którym mowa w ust. 1 ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej, obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20 stanowi, że projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W art. 21 zapisano, że ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Według art. 22 ust.4 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy m. in.:

- sporządzenie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- sporządzenie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, opracowanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku,

Szczegółowo określone obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 ww. ustawy.

Wzmiankowany wyżej art. 87 ustawy określa obowiązek gminy dotyczący sporządzenia i uchwalenia gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program powinien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w ustawie (wymienionym w rozdz. 2 niniejszego opracowania),
- program ogłoszony jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu wójt, burmistrz, prezydent miasta sporządza co 2 lata

sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Ustawa o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 609 z późn. zm.) określa zadania własne gminy. W tym także te, które wprost lub pośrednio odnoszą się do ochrony zabytków. Należą do nich zadania obejmujące m. in. następujące kwestie:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych mostów, dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- cmentarzy gminnych,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- promocji gminy.

Ustawa z planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 roku (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1130 z późn. zm.). Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m. in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1 ust. 2 pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust.1 pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15 ust. 2 pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, art. 47 ust. 2 pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa – Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.) nie narusza przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust. 2 pkt 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno - budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na pro-

wadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39 ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ administracji architektoniczno – budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m. in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 z późn. zm.) określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.)

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.). Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.). W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68 ust. 3).

Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 z późn. zm.). Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87). Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2), jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902).
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (Dz. U. z 2011 r. nr 113, poz. 661 z późn. zm.) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018, poz. 1609 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

1.3. Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy.

W dniu 7 lipca 2023 roku Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, która w dniu 24 lipca 2023 roku została podpisana przez Prezydenta RP. Ustawa została ogłoszona w Dzienniku Urzędowym w dniu 24 sierpnia 2023 roku. Przepisy weszły w życie 24 września 2023 roku. Zmiany te uchylają przepisy w sprawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Zagadnienia strategiczne i kierunkowe, w tym kreowanie polityki przestrzennej gminy, będą przedmiotem Strategii rozwoju lokalnego lub ponadlokalnego, natomiast zasady realizacji polityki przestrzennej będą ustalane w planie ogólnym gminy – w zwięzłym dokumencie o krótkiej liście ustaleń.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Jeżowe przyjęte uchwałą Rady Gminy w Jeżowie Nr XXVIII/131/01 z dnia 27 marca 2001 roku

Określa ono politykę przestrzenną gminy i stanowi dokument w oparciu, o który koordynowane są działania związane z zagospodarowaniem terenów na obszarze gminy.

W rozdziale II - *Uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy* określono wewnętrzne uwarunkowania wspomagające lub utrudniające osiągnięcie założonych celów rozwoju gminy. Pośród uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wymieniono m.in. uwarunkowania wynikające z funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego.

W rozdziale IV - *Polityka rozwoju i kierunki polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy* w punkcie 2 - *Polityka w zakresie ochrony środowiska kulturowego*, określono główne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego. W związku z tym na obszarze gminy Jeżowe wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

B – strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych,

E – strefa ochrony ekspozycji,

K – strefa krajobrazu,

W – strefa ochrony stanowisk archeologicznych.

Strefa B - ochrony zachowanych elementów zabytkowych obejmuje obiekty o lokalnej wartości kulturowej, które występują w małych rozproszonych zespołach i wynika z konieczności zabezpieczenia przed zniszczeniem zabytkowych elementów dawnego zainwestowania, które chociaż przemieszane z elementami współczesnego zainwestowania posiadają jednak wartości kulturowe a ponadto dominują w obrazie przestrzennym wsi na obszarze których występują.

W jej ramach wydzielono:

- strefę B - 1 , obejmującą park dworski w Nowym Narcie,
- strefę B – 2, obejmującą zespół kościoła parafialnego w Jeżowie wraz z dawną plebanią i cmentarzem,
- strefę B – 3, obejmującą zabytkową leśniczówkę wraz z otaczającą ją zielenią (wielogatunkowy starodrzew).

W tej strefie obowiązują następujące ograniczenia:

- zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,
- dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów

w uzgodnieniu ze służbą konserwatorską.

Strefa E - ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych, obejmuje tereny stanowiące zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych. Ochrona konserwatorska w tej strefie polega na zakazie wznoszenia obiektów kubaturowych mogących przesłonić ekspozycję zespołów zabytkowych.

Strefa E , obejmuje teren przedpoła parku podworskiego i zespołu „starego” kościoła parafialnego w Nowym Narcie. Jest ona naturalnie związana z dawnym założeniem dworskim i stanowi podstawę ekspozycji całego założenia od strony wsi Gwoździec i Nart Stary w związku z czym winna być chroniona przed wprowadzeniem nowej zabudowy.

Strefa K - ochrony krajobrazu kulturowego, obejmuje tereny krajobrazu naturalnego integralnie związanego z układem ruralistycznym wsi Jeżowe dla zachowania wspaniałej sylwety wsi z dominantą kościoła parafialnego w tle.

Na obszarze strefy zabrania się lokalizowania obiektów o dużej kubaturze dysharmonizujących z tradycyjną zabudową i naturalnym otoczeniem. Należy zachować naturalną rzeźbę terenu, z płynącymi ciekami, zadrzewieniem, kompleksy łąk i pól najlepiej w ogóle bez zabudowę kubaturowej.

Strefa W - ochrony stanowisk archeologicznych, obejmuje tereny o rozpoznanej zawartości reliktywów archeologicznych podlegających ochronie konserwatorskiej i wyznaczoną wg danych zawartych w rejestrach trzech stanowiskach archeologicznych objętych ochroną konserwatorską, obejmując w całości działki, na których występują :

- strefa W 1 – obejmuje działkę nr ewid. 3194 w Jeżowie, na której znajduje się stanowisko archeologiczne nr 9 (cmentarzysko kurhanowe),
- strefa W 2 – obejmuje działki nr ewid. 1814, 1816 w Sójkowej na których znajduje się stanowisko archeologiczne nr 13 (obozowisko mezolityczne),
- strefa W 3 – obejmuje działki nr ewid. 1621,1622,1643,1699 w Sójkowej na których znajduje się stanowisko archeologiczne nr 13 (osada neolityczna).

Wszystkie stanowiska archeologiczne narażone są na zniszczenia głęboką orką oraz dziką eksploatacją piasku. Wymagają więc stałej opieki i regularnych inspekcji terenowych. Zadania te powinny być spełniane przez samorząd gminny we współpracy ze służbą konserwatorską.

Na obszarze strefy W zakazana jest wszelka działalność budowlana nie związana bezpośrednio z rewaloryzacją tych terenów. Dopuszczalna jest natomiast działalność polegająca na:

- przeprowadzeniu szczegółowych badań archeologicznych,
- konserwacji zachowanych elementów zabytkowych,
- pozostawieniu tych terenów jako otwartych pełniących funkcje muzealne i rekreacyjne.

Ruralistyczne układy przestrzenne wsi.

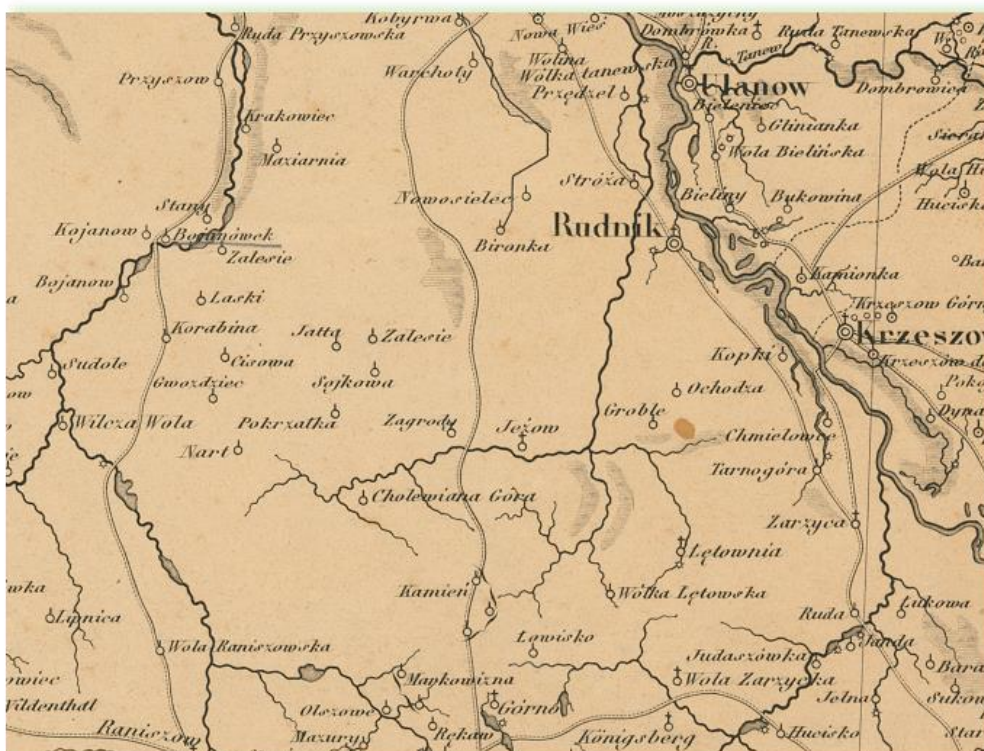
Pokryte gęstą puszcza tereny między Wisłą i Sanem, w tym obszar dzisiejszej Gminy Jeżowe, były w okresie wczesnego średniowiecza wyłączone z procesu osadniczego – oprócz sporadycznych puszczańskich osad przemysłowych. Dopiero kiedy w XVI wieku powstały dwie nowe drogi z północy na południe przez Puszcę Sandomierską, z Sandomierza przez Kolbuszową do Rzeszowa i z Rzeszowa do Niska łącząca się tam z XIII - wiecznym szlakiem nadsańskim nastąpił pierwszy okres akcji osadniczej w dolinie rzeki Jeżówki. Drugi okres akcji osadniczej nastąpił po zajęciu tych terenów przez Austrię w wyniku I rozbioru Polski w 1772 roku kiedy nowe władze rozpoczęły akcję osiedleńczą ludności niemieckiej na terenach dawnych dóbr królewskich (tzw. królewszczyn) nazwaną kolonizacją józefińską. Wsie lokowane były na pawie niemieckim (magdeburskim) wprowadzając gospodarkę uporządkowaną z zabudową lokowaną wzdłuż wytyczonej ulicy, a przyległą ziemię dzielono na ogrody i pola uprawne. Wsie otrzy – mywały wygląd taki jak w zasadzie utrzymuje się do dziś. Stąd też właściwie wszystkie wsie w gminie zachowały historyczne układy planistyczne tworzące układy ruralistyczne.

W Studium ... zawarte są dla nich następujące zalecenia konserwatorskie:

- *na obrzeżach historycznych układów ruralistycznych nowa zabudowa powinna być lokowana z należyтым zachowaniem istniejących układów działek, co nie jest problemem, gdyż obecny układ własności zachował się w swoim historycznym kształcie prostopadle do istniejących dróg,*
- *zaleca się utrzymanie istniejącej sporadycznie drewnianej zabudowy, zarówno mieszkalnej jak i gospodarczej, adaptując ją do dzisiejszych potrzeb z zachowaniem ogólnego charakteru architektury,*
- *nowe obiekty budowlane powinny bryłą, wysokością i kształtem dachów nawiązywać do historyczne zabudowy regionalnej,*
- *konieczne remonty obiektów dysharmonizujących z otoczeniem wykorzystać do dokonania korekty estetycznej przede wszystkim poprzez wprowadzenie tradycyjnych dwu i czterospadowych dachów krytych dachówką ceramiczną lub innym materiałem o wysokim stopniu estetyki, stosowanie tradycyjnych dla regionu detali architektonicznych. Konsekwentne dążenie do poprawy wizerunku obiektów szpecących pozwoli po pewnym czasie poprawić i zaakcentować historyczny układ zabudowy wiejskiej i nada jej estetyczny wygląd. Dla obiektów nie poddających się korekcie z różnych względów należy opracować program korekty zewnętrznej poprzez odpowiednie ukształtowanie otoczenia i zieleni przesłaniającej najbardziej dysharmonijne elementy.*

Studium zawiera również wytyczne dotyczące ochrony **kapliczek, krzyży przydrożnych, figur i pomników**. Czytamy w nim, że: *Ochroną należy objąć kapliczki, krzyże przydrożne i figury występujące wzdłuż dróg przebiegających przez wsie i przyczółki, w szczególności te najcenniejsze; kapliczki w Jeżowie, Sibigach i Zalesiu. Niezbędna jest kontrola władz gminy i konsultacje ze służbą konserwatorską przy każdorazowym podejmowaniu prac renowacyjnych tych obiektów, aby niewłaściwe działania*

wynikające z troskliwości mieszkańców nie doprowadziły do uszkodzenia pierwotnej substancji zabytkowej.



W. Chrzanowski, Karta dawnej Polski, skala 1: 300000, 1859 r.

Ochrona konserwatorska zawarta w Studium... obejmuje także **punkty i ciągi widokowe**. Czytamy w nim m.in.:

Dzięki ukształtowaniu terenu zbliżając się do wsi Jeżowe zarówno z północy jak i z południa znajdujemy się w punkcie widokowym przechodzącym w ciąg widokowy na wspaniałą panoramę wsi Jeżowe z dominującym elementem wieży kościelnej. Prócz tego niewątpliwie najciekawszego ciągu widokowego na terenie wsi Jata skręcając za kościołem w drogę do Zalesia mijając zabudowę wsi znajdujemy się we wspaniałym punkcie widokowym na niżej położony cmentarz w Jacie objęty ochroną konserwatorską. Zwracając wzrok w lewo rozciąga się przyjemny widok na panoramę wsi Zalesie, położonej na tle lasu. Jest to spokojny, wiejski krajobraz bez żadnych dominant. Wracając ze Starego Nartu w kierunku Nowego Nartu znajdziemy się w punkcie widokowym przechodzącym w ciąg widokowy na panoramę najciekawszej części wsi Nowy Nart: park podworski oraz zespół kościoła parafialnego „starego”.

Zalecenia konserwatorskie:

- w rejonie najlepszej widoczności nie należy wprowadzać nowej zabudowy poza istniejącym zainwestowaniem oraz nasadzeń wysokich zadrzewień i mogących przesłonić panoramę i wygląd na interesujące nas obiekty,
- natomiast na dalszym planie widokowym dopuszcza się lokalizację budynków parterowych o niewielkiej kubaturze z dachami tradycyjnymi dwu i czterospadowymi,

symetrycznymi, pokrytymi dachówką ceramiczną lub innymi materiałami o wysokiej estetyce zaakceptowanymi przez służbę konserwatorską,

- *w celu właściwego eksponowania tych ciekawych kulturowo i historycznie punktów i ciągów widokowych zaleca się je włączyć w ciągi rekreacyjno – turystyczne obejmujące także istniejące na terenie gminy obiekty zabytkowe celem ich większego spopularyzowania.*

Walory krajobrazowe.

Obszar gminy jest mało zróżnicowany pod względem ukształtowania powierzchni. Krajobraz jest łagodnie pofałdowany o równomiernym nachyleniu w kierunku południowym, urozmaicony wzgórzami pochodzenia wydmowego porośniętymi lasami, przy czym niektóre prawie całkowicie wyeksploatowane poborem piasku. Występują także niezwykle cenne przyrodniczo enklawy o charakterze bagienno-torfowym. Gmina otulona jest z trzech stron dużymi kompleksami pozostałości Puszczy Sandomierskiej, natomiast obszar samej gminy stanowi mozaikę pól, dość skupionej zabudowy wiejskiej, niedużymi kompleksami lasów i łąk przecinanych małymi rzeczkami i rowami melioracyjnymi. Ze względu na czystość środowiska naturalnego zasoby te są w dobrym stanie. Zabudowa, głównie o charakterze równoleżnikowym skupiona jest w wioskach rozbudowanych przede wszystkim wzdłuż dróg (tzw. ulicówki). W krajobrazie gminy wspaniale eksponowana jest od strony południowej i północnej zabudowa wsi Jeżowe z zachowanym pierwotnym układem ruralistycznym i zespołem kościoła parafialnego, stanowiącym wyraźną dominantę architektoniczną.

Zalecenia konserwatorskie:

W celu zachowania wartości historyczno-kulturowych dla przyszłych pokoleń jako generalne ustalenie określa się konieczność opracowania studium krajobrazu kulturowego dla obszaru gminy.

Obecne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy – zgodnie ze znowelizowaną ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym - zostanie zastąpione przez plan ogólny gminy. Plan ogólny to nowy akt planowania przestrzennego, który ma być uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy. Na uchwalenie planu gminy mają czas do 30 czerwca 2026 r.

Na podstawie art. 13i ust. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130), Rada Gminy w Jeżowie na mocy Uchwały Nr LXXXII/541/24 z dnia 21 marca 2024 r. przystąpiła do sporządzenia planu ogólnego gminy Jeżowe.

Strategia Rozwoju Gminy Jeżowe na lata 2023-2030, stanowiąca załącznik do Uchwały Nr LXIX/465/23 Rady Gminy w Jeżowie z dnia 27 czerwca 2023 r. wyznacza celów strategicznych, czyli główne kierunki działania w rozwoju gminy. Ochrona zabytków uwzględniona została jako: *Obszar strategiczny: Czas wolny to*

lepszą jakość życia.

W tych obszarze wskazane zostały podstawowe cele operacyjne:

- Cel operacyjny: Rozwój oferty spędzania czasu wolnego,
- Cel operacyjny: Tworzenie i rozwijanie oferty produktów o znaczeniu turystyki lokalnej,



Mapa taktyczna WIG z 1938 r., skala 1:100 000, pas 47 słup 34–E, Jezowe

1.4. Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym.

Dokumentem pomocniczym o fundamentalnym znaczeniu kwestii ochrony zabytków w Polsce jest **Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**, zwany dalej „Programem 2023-2026”, przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 242 w dniu 8 grudnia 2023 roku (M.P. z 2023 r. poz. 1470). Jest on efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Program 2023-2026 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Ochrona dziedzictwa narodowego stanowi jedno z podstawowych zadań Rzeczypospolitej Polskiej, określonych w art. 5 Konstytucji, obok ochrony niepodległości i nienaruszalności terytorialnej, zapewnienia wolności i praw człowieka i obywatela, bezpieczeństwa obywateli i ochrony środowiska. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, jako jeden z najważniejszych elementów tego dziedzictwa, realizowane są przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w powiązaniu z kontekstem polityki społeczno-gospodarczej, ale stanowią również cel sam w sobie, którego wartość wykracza poza kategorie czysto ekonomiczne.

Pierwszy krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 został ustanowiony uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 roku w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” (M. P. poz. 733). Kolejny tego typu program – na lata 2019-2022- został ustanowiony uchwałą Nr 82/2019 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 roku w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022” (M. P. poz. 998).

W Programie 2023-2026 dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach:

- 1/ organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2/ stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3/ komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem Programu 2023-2026 jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości,
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków,
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

W ramach Programu 2023-2026 będą realizowane następujące zadania priorytetowe:

- Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,
- Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
- Realizacja międzynarodowych zobowiązań,
- Cyfryzacja procesów administracyjnych,
- Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków,
- Reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych,

- Edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych, sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno - przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.



Mapa taktyczna WIG z 1938 r. , skala 1:100 000, pas 47 szup 34-F, Kopki

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 Rady Ministrów w dniu 27 października 2020 roku. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 roku.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- Obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- Obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- Obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,
- zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii...wskazano trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wskazać można drugi z celów „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich”. Wytyczono tutaj następujące kierunki działań:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 przyjęta przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr XXVII/458/20 w dniu 28 września 2020 roku w części VI *Obszary tematyczne, priorytety, kierunki działań* punkcie 2 *Kapitał*

ludzki i społeczny podpunkcie 2.3 Kultura i dziedzictwo kulturowe stwierdzono, w zakresie:

- **Tworzenia warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców, że:**

Kultura jest bardzo ważnym aspektem życia, kreującym postawy społeczne, normy estetyczne, moralne i etyczne wartości. Priorytetowe są działania kreujące markę kulturową województwa w oparciu o potencjał instytucjonalny, wydarzenia o randze regionalnej i ponadregionalnej oraz promocji obiektów zabytkowych. Bogata baza zasobów dziedzictwa umożliwi tworzenie innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych, wzrost kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, a także będzie miała wpływ na poprawę dostępności do ofert tego obszaru. Stworzenie atrakcyjnego wizerunku naszego województwa (tak w kraju, jak i poza jego granicami) będzie opierać się na produktach, które będą innowacyjne i unikalne, a także konkurencyjne w przestrzeni publicznej, tj. Portal Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej czy Podkarpacki Szlak Filmowy. Podejmowanie działań edukacyjnych wśród mieszkańców przyczyni się do wzrostu tożsamości regionalnej i lokalnej.

Zakładane działania:

- *monitorowanie inicjatyw oraz prowadzenie badań w obszarze kultury we współpracy z przedstawicielami sektora kultury, edukacji i instytucjami naukowo-badawczymi;*
- *tworzenie bogatej oferty kulturalnej wraz z poprawą jej dostępności oraz inicjowanie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych i budowy więzi lokalnych;*
- *stwarzanie warunków sprzyjających wzrostowi kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, m.in. poprzez rozwój edukacji kulturowej;*
- *wsparcie twórców oraz stymulowanie rozwoju kultury poprzez programy stypendialne, konkursy tematyczne i nagrody;*
- *promocja regionu oraz popularyzacja jego kultury poprzez rozwój turystyki kulturowej;*
- *popularyzacja kultury i dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa przemysłowe-*

go i technicznego oraz niematerialnego, jako elementu umacniania tożsamości regionalnej oraz pomnażania kapitału ludzkiego i społecznego;

- rozwój działań i form instytucjonalnej oraz pozainstytucjonalnej ochrony i popularyzacji dziedzictwa Kresów, w tym Portalu Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej;
- stworzenie Podkarpackiego Szlaku Filmowego wychodzącego naprzeciw potrzebie opracowania i upowszechniania filmowego dziedzictwa kulturowego regionu oraz przygotowanie oferty profesjonalnych wydarzeń filmowych.

W zakresie:

- **Wzmacniania współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego.**

Innowacyjne wykorzystanie dóbr kulturowych generuje impulsy do rozwoju gospodarczego regionu. Oddziaływanie tego obszaru na procesy rozwojowe będzie zależne od jakości i rangi oferty kulturowej, a przede wszystkim jej atrakcyjności dla odbiorców. Tworzenie aktywizującej oferty kulturowej będzie realizowane poprzez projekty o randze ponadregionalnej i międzynarodowej, integrację dziedzin z zakresu kultury, sieciowanie podmiotów związanych z kulturą i dziedzictwem oraz utrzymanie cykliczności wydarzeń tj. Indeks Kultury, Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, Festiwal Dziedzictwa Kresów. Wzrost dostępności i jakości zasobów kulturowych wzmocni promocję regionu oraz tożsamość regionalną.

Zakładane działania:

- realizacja projektów kulturowych o randze ponadregionalnej i międzynarodowej;
- integracja działań z przedsięwzięciami w obszarze przemysłów kultury, w szczególności przemysłu filmowego;
- inicjowanie i wspieranie procesów na rzecz tworzenie silnych marek kulturowych o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym;
- sieciowanie podmiotów zaangażowanych w tworzenie, ochronę, udostępnianie, popularyzację kultury oraz dziedzictwa kulturowego w celu integracji działań w obszarze kultury, w tym Indeksu Kultury jako cyklicznej konferencji i wydarzeń towarzyszących;

- *promowanie i wspieranie waloryzacji dziedzictwa kulturowego oraz zwiększenie gospodarczego i społecznego ich wykorzystania poprzez tworzenie partnerstw między sektorem publicznym i prywatnym;*
- *wykorzystanie kulturotwórczej roli uczelni i szkół.*

W zakresie:

- **Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego**

Województwo podkarpackie wyróżnia bogate dziedzictwo kulturowe regionu, które należy objąć należyłą ochroną i racjonalnie wykorzystywać zasoby dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, nowych inwestycji infrastrukturalnych (tj. Podkarpacka Galeria Słowa i Obrazu, Podkarpackie Centrum Nauki) i modernizacji istniejących. Należy również podejmować adaptacje obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych. Wagę ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami i ujęcia tych aspektów w strategii regionalnej wskazuje ustawa kierunkowa.

Zakładane działania:

- *ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, jako element działań prorozwojowych i prospołecznych;*
- *restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;*
- *poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;*
- *realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;*
- *realizacja programów (m.in. "Pociąg do kultury") mających na celu tworzenia ułatwień w dostępie i promocji zasobów kulturowych regionu;*
- *budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódz-*

kiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;

- utworzenie Podkarpackiego Centrum Nauki, jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego;*
- ochrona i promowanie pomników historii, jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu m.in. zespół staromiejski w Przemyśle i Twierdza Przemyśl.*

Problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego porusza przyjęty Uchwałą Nr LVI/972/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego 28 grudnia 2022 r. **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025.** Głównymi celami i zadaniami w/w Programu są następujące priorytety :

PRIORYTET I : Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym o zabytkach oraz o roli dziedzictwa regionalnego w kształtowaniu bogactwa kulturowego kraju - budowanie więzi społecznych oraz świadomości znaczenia i celów ochrony dziedzictwa kulturowego /działania badawcze, edukacyjne, promocyjne/

PRIORYTET II: Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w szczególności zabytkami jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. /działania w sferze materialnej ochrony oraz użytkowania zasobu zabytkowego/

PRIORYTET III: Budowanie współpracy z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, środowiskiem kościelnym i osobami fizycznymi na rzecz intensyfikacji działań służących efektywnej ochronie i opiece nad zabytkami oraz niematerialnym dziedzictwem kulturowym województwa podkarpackiego /działania organizacyjne i zarządcze, koordynacja i współpraca, dążenie do efektu synergii działań/.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

- **Perspektywa 2030** przyjęty został przez Zarząd Województwa Podkarpackiego uchwałą Nr 290/5800/15 z dnia 4 kwietnia 2017 roku. Zawarta w nim koncepcja

ochrony dziedzictwa kulturowego była wstępnie zaopiniowana przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Autorzy w/w/ Planu stwierdzają w nim, iż województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe. Kultura, turystyka i ochrona środowiska stanowią trzecią oś w „Planie...”. Znajduje się tam priorytet: *Rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego.*

Jednym z trzech przyjętych celów strategicznych jest tu rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego, natomiast jako jeden ze sposobów jego realizacji przyjęto rewaloryzację dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

W „Planie(...)” przyjęto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- * ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego;
- * przeznaczenie obszarów predystynowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję;
- * promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania;
- * zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami;
- * ograniczenie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, zawarte w „Planie (..) określono i wymieniono. Są to m.in.:

Obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych, historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii).

W dokumencie tym sformułowano także podstawowe cele i zasady realizacji oraz wyznaczono ogólnie obszar „Programu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego terenów przygranicznych w zakresie unikatowej architektury drewnianej”.

W Analizie SWOT również uwzględniono problematykę zachowania dziedzictwa kulturowego.

„Plan (...)” wskazuje też na potrzebę określenia stref koncentracji walorów turystycznych, ochrony zabytkowej architektury drewnianej terenów pogranicza, projektowanych parków i rezerwatów kulturowych, projektowanych szlaków kulturowych, stref uzdrowiskowych. Zostało to określone jako zadanie województwa.

„Plan (...)” określa jako konieczne sporządzenie przez inne jednostki samorządowe miejscowych planów rewaloryzacji, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego wybranych zabytkowych centrów miast historycznych oraz miejscowych planów zagospodarowania dla obszarów proponowanych Pomników Historii.

2. Cele programu w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ma na celu:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu

kulturowego.

5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.



Mapa taktyczna WIG z 1938 r. , skala 1:100 000, pas 47 słup 34-D, Wilcza Wola

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Jeżowe.

Scharakteryzowanie zasobu zabytków ma na celu określenie, co (przede wszystkim) należy chronić i czym należy się opiekować, a tym samym pomóc we właściwym rozłożeniu akcentów w Programie Opieki nad Zabytkami.

3.1. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o najwyższym znaczeniu dla Gminy Jeżowe.

Omówienie zabytków nieruchomych Gminy Jeżowe podzielono na trzy zasadnicze części. W części pierwszej omówiono zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony określonymi w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do jakich należą: uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego i ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W drugiej części omówiono zagadnienie ewidencji zabytków, do prowadzenia, której na mocy ustawy zobligowane są samorządy gminne. W ostatniej, trzeciej części, omówiono całość zasobu zabytków nieruchomych z terenu gminy Jeżowe.



Fig. 38. Jeżowe. Front kościoła z krosnem na dzwony.

Kościół Narodzenia NMP. Źródło: Kościoły drewniane Galicji Zachodniej. Serya I, zeszyt I, F.Kopera, 1913. Fotopolska.eu

Należy również podkreślić, iż te obiekty zabytkowe, które uwzględnione są w ewidencji zabytków, a nie figurują w rejestrze zabytków lub nie bierze ich pod uwagę miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, nie są prawnie chronione.

Uwzględnienie ich wyłącznie w ewidencji ma charakter informacyjny, pomocny przy określaniu i ocenianiu zasobu obiektów zabytkowych na określonym

terytorium oraz przy opracowywaniu programów opieki nad zabytkami.

Przed przystąpieniem do omówienia podstawowych form ochrony obiektów zabytkowych należy także zaznaczyć, iż na terenie Gminy Jeżowe nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO, nie ma też zabytków, które byłyby uznane za pomnik historii.

3.1.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.

Park kulturowy.

Park kulturowy to nowa forma ochrony zabytków, wprowadzona na mocy ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Park Kulturowy powołuje mocą uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, rada gminy (lub rady gmin, jeśli obszar parku znajduje się na terenie kilku gmin).

Utworzenie parku kulturowego ma na celu ochronę krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Do chwili obecnej na terenie Gminy Jeżowe nie został utworzony żaden park kulturowy.

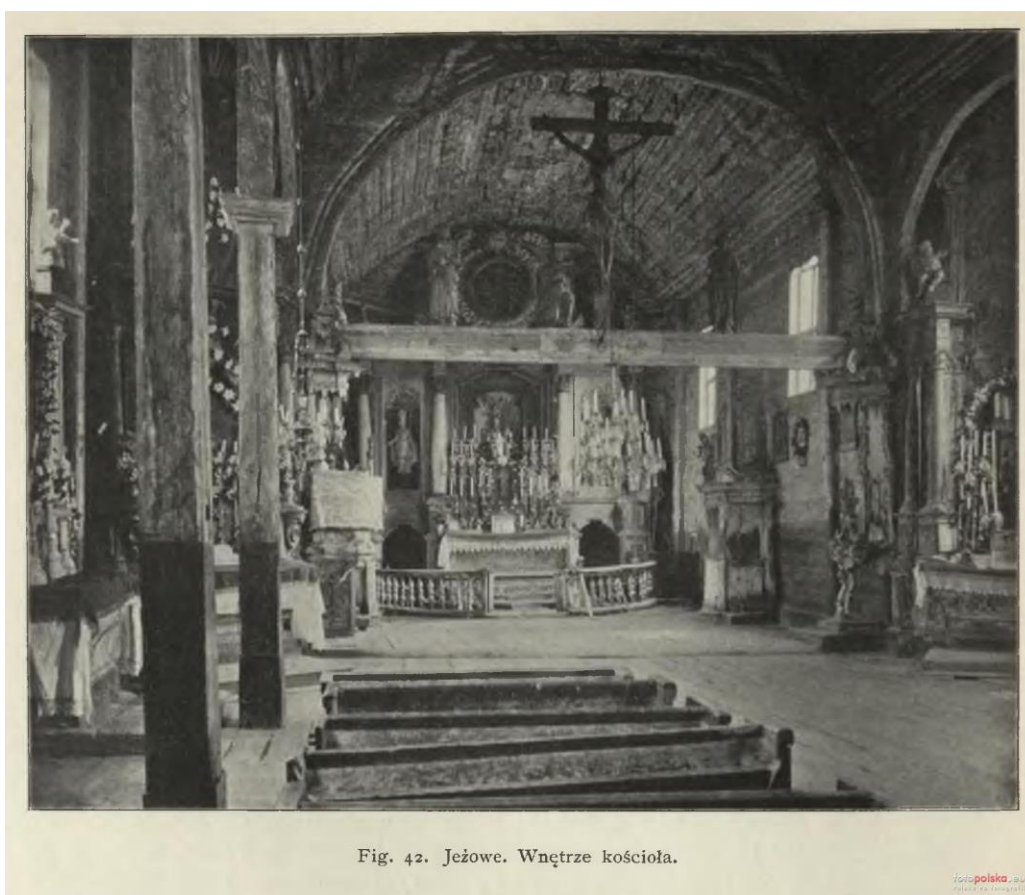


Fig. 42. Jeżowe. Wnętrze kościoła.

Kościół Narodzenia NMP. Źródło: Kościoły drewniane Galicji Zachodniej. Serya I, zeszyt I, F.Kopera, 1913.Fotopolska.eu

Rejestr zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Dla województwa podkarpackiego jest nim Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, mający swą siedzibę w Przemyśle, dysponujący delegaturami w Krośnie, Rzeszowie i Tarnobrzegu. Wpis do rejestru zabytków odbywa się na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub posiadacza wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W tym samym trybie do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Wedle stanu obecnego na terenie Gminy Jeżowe znajdują się następujące obiekty i zespoły obiektów wpisane do rejestru zabytków nieruchomych:

- Decyzja A – 770 z dnia 5 listopada 1990 r.
Budynek leśniczówki w Groblach wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej
- Decyzja A – 620 z dnia 17 czerwca 1988 r.
Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki w Jacie
- Decyzja A – 639 z dnia 17 czerwca 1988 r.
Najstarsza część cmentarza parafialnego, rzymsko – katolickiego wraz z mogiłami żołnierskimi
- Decyzja A – 322 z dnia 22 stycznia 2009 r.
Budynek plebanii z lat 1822-1824 w Jeżowie
- Decyzja A – 299 z dnia 27 maja 1986 r.
Park podworski w Nowym Narcie wraz z strefami ochrony konserwatorskiej
- Decyzja A – 457 z 27 sierpnia 1991 r.
Stanowisko kurhanowe w Jeżowie
- Decyzja A – 531 z 22 grudnia 1969 r.
Osada neolityczna (stan. 1) w Sójkowej
- Decyzja A – 515 z 17 grudnia 1969 r.
Osada mezolityczna (stan. 2) w Sójkowej

Ochrona ustalona w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalonego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

- uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami,
- uwzględnia się ochronę:
 - ◊ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - ◊ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - ◊ parków kulturowych,
- uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadzzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Uchwalane plany winny uwzględniać ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków oraz zapisy dotyczące ich ochrony zawarte w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy Jeżowe (od 1 lipca 2026 roku – w planie ogólnym)

Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Obecnie na terenie Gminy Jeżowe nie ma żadnego obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

3.1.2. Zabytki nieruchome Gminy Jeżowe w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków należy do obowiązków gminy. Ewidencję tę prowadzi się w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych Wojewódzką Ewidencją Zabytków (art. 22 ust. 4 Ustawy o ochronie zabytków ...). Wykaz obiektów objętych Gminną Ewidencją Zabytków na terenie Gminy Jeżowe został dołączony do niniejszego opracowania w formie załącznika (zał. Nr 1)

3.1.3. Ogólna charakterystyka zasobu.

Jednostka podziału administracyjnego, określana dziś jako Gmina Jeżowe utworzona została w styczniu 1973 roku pod nazwą Gmina Jeżowe. W skład tej jednostki weszło Jeżowe oraz otaczające go miejscowości: Cholewiana Góra, Groble, Jata, Krzywdy, Nowy Nart, Pogorzałka, Sójkowa, Stary Nart, Zalesie, oraz osada Łętownia. W skład gminy wchodziło również wiele przysiółków i części wsi, takich jak Bładki, Buczki, Dudziki, Dwór, Gęsiówka, Grądy, Kameralne, Kąty, Kolonia, Kowale, Ludwiki, Młynarze, Na Hektarach, Okolisko, Pielki, Pierogi, Pikuły, Podborczyny, Podbór, Poddaństwo, Podgórze, Podolszyny, Sibigi, Stara Droga, Sudoly, Walisko, Wojtowicze, Zaborczyny, Zagoścień, Zagórzany, Zagrody, Zanawsie, Zaolszyny. Nowoutworzona jednostka znalazła się w powiecie nizańskim, na terenie województwa rzeszowskiego. 9 grudnia 1973 roku gmina weszła w skład w powiatu stalowowolskiego, który zastąpił powiat nizański. Dnia 1 czerwca 1975 roku zlikwidowano powiaty, a jednostka Jeżowe znalazła się w nowoutworzonym województwie tarnobrzeskim. Ten stan utrzymał się do 1998 roku, kiedy to przywrócono podział na powiaty i utworzono województwo podkarpackie z siedzibą w Rzeszowie. Gmina Jeżowe znalazła się ponownie w powiecie nizańskim. Do czasu przekształcenia gminy w jednostkę samorządu terytorialnego w 1990 roku, na jej terenie działała Gminna Rada Narodowa w Jeżowie. Był to organ lokalnej władzy państwowej; organem wykonawczym gminy była Naczelnik Gminy w Jeżowie. Zgodnie z ustawą o samorządzie terytorialnym w 1990 roku utworzona została Gmina Jeżowe stanowiąca jednostką samorządu terytorialnego, obejmującą swoim zakresem działania dotychczas istniejącą jednostkę – Gminę Jeżowe. W ramach porządkowania struktur podziału terytorialnego już w latach 90-tych XX wieku na terenie gminy wyodrębniono, jako jednostki pomocnicze sołectwa: Cholewiana Góra, Groble, Jata, Jeżowe Centrum, Jeżowe Kameralne, Jeżowe Podgórze, Jeżowe Zagoścień, Krzywdy, Nowy Nart, Pogorzałka, Sibigi, Sójkowa, Stary Nart i Zalesie. Poniżej przedstawiono w układzie alfabetycznym zarys historii poszczególnych miejscowości należących do Gminy Jeżowe.

Cholewiana Góra położona jest w południowej części gminy, na południe od drogi z Jeżowego do Nowego Nartu, nad rzeczką Jeżówką. Pierwsza wzmianka o

istnieniu wsi pojawia się w rejestrze podatku pogłównego z lat 70. XVII wieku wymienia, że Cholewiana Góra jest nową wsią powstałą w głębi lasów. Kolejna wzmianka o Cholewianej Górze w księdze metrykalnej ówczesnej Parafii Jezowe pochodzi natomiast z roku 1707. Odnotowana jest także jako wieś królewska w przywileju biskupa Lubienieckiego z roku 1710, który dotyczył dziesięciny. W 1752 roku odnotowano w księdze metrykalnej, iż Cholewiana Góra jest wsią królewską posiadającą własne wójtostwo, czyli gminę. W 1904 roku w Cholewianej Górze wzniesiona została neogotycka, murowana kaplica Niepokalanego Serca NMP.

W okresie Autonomii Galicyjskiej z Cholewianej Górze mieściła się siedziba gminy Cholewiana Góra .

W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1880 roku czytamy: *Cholewiana Góra (z Pogorzłką i Gęsią wsią), wś. pow. Nisko, 1680 mor. Rozl., w tem 1,316 m. roli ornej; 259 domów, 1568 mieszk., paraf. w Jezowie, szkoła ludowa jednoklasowa, kasa pożyczkowa gminna, położenie równe, gleba piaszczysta.*

W 1926 roku została założona we wsi Ochotnicza Straż Pożarna.

Groble położone są we wschodniej części gminy, przy drodze z Bojanowa przez Jezowe do Koppek. Wzmiankowana w 1472 roku jako wieś należąca do parafii w Kopkach.

W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1881 roku czytamy: *także Przybyszówka (z Siwygami lub Sibigami), wś w pow. nisieckim, należy do par. rzym. kat. w Łętowni a urzędu poczt. w Rudniku, skąd jest 10 kil. odległa, ma 566 mieszk. rzym. kat. wyznania. Leży w ołokicy lesistej i ma fabrykę terpentyny. Większ pos. (hr. Hompesch de Bollheim) wynosi 16 m. roli, 270 m. łąk, 6 m. pastw. i 1507 m. lasu; miej. Pos. 309 m. roli, 270 m. łąk i ogr. I 100 m. pastw.*

Zapiski kronikarskie mówią, iż szkoła w tej miejscowości istniała już w 1907 roku. Wiadomo, że powstała ona znacznie wcześniej. I wojna światowa dosięgła również mieszkańców Grobel. W 1915 roku wioska została prawie całkowicie zniszczona podczas bitwy rudnickiej, która była częścią ofensywy państw centralnych po przełomie pod Gorlicami, gdzie doszło do wielkiej ofensywy przeciwko armii rosyjskiej. Celem walk w tym rejonie było sforsowanie rzeki San i przełamanie frontu rosyjskiego. Walki trwały kilka tygodni, obejmując maj i czerwiec tegoż roku. Bitwa zakończyła się sukcesem wojsk państw centralnych, które odniosły przełom na froncie wschodnim.

Na przełomie lat 1923/1924 została założona we wsi Ochotnicza Straż Pożarna z inicjatywy Juliana Kułacza I Jana Koniora. Zwrócono się do hr. Hieronima Tarnowskiego o przydział desek i drewna na budowę strażnicy, którą wzniesiono w czynie społecznym.

Jata położona jest w zachodniej części gminy, przy drodze z Bojanowa do Koppek.

Pierwsza wzmianka o istnieniu wsi z 1707 roku pojawia się w księgach metrykalnych Parafii Jezowe. W połowie XVIII wieku dokonano reorganizacji

królewszczyzn w widłach Wisły i Sany. W kluczu nizańskim dóbr królewskich kasztelanii sandomierskiej znalazła się m. in. Jata. Rozwój wsi nastąpił w końcu 2 poł. XVIII wieku w wyniku tzw. kolonizacji józefińskiej, kiedy to dawne dobra królewskie zasiedlano kolonistami niemieckimi. W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1882 roku czytamy: *Jata, Jatta, wś. pow. Nisko, blisko drogi z Rzeszowa do Radomyśla, w równiach, 205 m. n.p.m., należy do par. rzym. kat. w Jeżowie i ma 707 mk. Włościanie tu mają 857 m. roli ornej, 201m. łąk i ogr., 102 m. pastw.*

Starania o utworzenie w Jacie samodzielnego ośrodka duszpasterskiego rozpoczęły się po I wojnie światowej. W dniu 23 września 1919 r. bp J. S. Pelczar erygował w Jacie parafię, której pierwszym proboszczem ustanowił ks. Franciszka Habę. Jednocześnie wzniesiono tymczasową drewnianą kaplicę, plebanie i zabudowania gospodarcze. Fundatorką tych budynków była Franciszka Adamczyk. Kolejny proboszcz ks. Stefan Żaglak wybudował nowy, murowany kościół, który został uroczystie poświęcony w 1935 r. Świątynia ta została zniszczona podczas II wojny światowej (1943-1944). Do zakończenia wojny parafia zawiesiła swoją działalność ze względu na wysiedlenie miejscowej ludności. Po powrocie z wysiedlenia parafianie wybudowali barak, który zaadaptowano na tymczasową kaplicę. Następnie postawiono mały kościółek, który służył wiernym do lat 70-tych XX w. Kościół parafialny pw. Matki Bożej Różańcowej wzniesiony został w latach 1973/1974 według projektu inż. Jerzego Noska z Rzeszowa, pod nadzorem inż. Antoniego Pietrońca. Nad całością prac czuwał proboszcz ks. Antoni Bolek.

W 1952 roku powstała we wsi jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Jeżowe położone jest nad potokiem Jamnica i rzeką Rudna, w północno-zachodniej części gminy, w okolicy skrzyżowania dróg prowadzących z Niska do Rzeszowa oraz z Bojanowa do Kopek. Jest to najwcześniej datowaną miejscowością na terenie obecnej gminy Jeżowe. Przywilej na lokowanie wsi Jeżów (ob. Jeżowe) wraz wójtostwem otrzymał Stefan Czcibor z Dobaniewic Dobaniewski od króla Zygmunta II Augusta na Sejmie Walnym w Lublinie dnia 19 marca 1554 r. Dokument zezwalał na lokowanie wsi Jeżów wraz z wójtostwem między wsiami Kopki i Przedził (ob. Przedziel), leżących w starostwie sandomierskim, w miejscu zwanym Jeżów albo Topola, nad rzeką Przedził (ob. Rudna). Nowo lokowanej wsi król dał możliwość wykarczowania 30 łąnów, wzniesienia młyna wolnego od obciążeń z corocznych dochodów, wolnej karczmy, założenia trzech barci w borze oraz swobodnego karczowania lasów królewskich. Wójtostwo powierzono Stefanowi Czciborowi. Mieszkańcom zostało nadane prawo magdeburskie, zostali oni wyjęci spod sądownictwa urzędników królewskich, sądzeni mieli być przez wójta odpowiadającego przed królem. Mieszkańcy zostali na 10 lat zwolnieni od wszelkich opłat i powinności.

Dnia 21 maja 1603 r. erygowana została przez biskupa krakowskiego Bernarda Maciejowskiego parafia w Jeżowie, wyposażył ją Król Zygmunt III Waza, beneficjum

oraz kaplicę ufundował wojewoda poznański i sandomierski Hieronim Gostomski. Tym samym Jeżów został wyłączony z parafii w Rudniku. Nową parafię tworzyły wsie Jeżów i Kamień. Oprócz parafii w Jeżowie funkcjonował również folwark. Jeżów oraz okoliczne wsie (Kamień, Słup Maziarnia, Cholewiana Góra z Pogorzalką, Jata, Jabłoń – Sójkowa, Zalesie, Cisowa Góra, Piorunka alias Nawsie) w okresie I Rzeczypospolitej miały status wsi królewskich, tworzyły tzw. dobra jeżowskie. Sytuacja mieszkańców dóbr królewskich była lepsza od ludności zamieszkującej dobra szlacheckie. Prawa i przywileje szlacheckie zwiększające pańszczyznę i inne obciążenia nie były stosowane w królewskich.

Dobra jeżowskie należały do kasztelanii sandomierskiej, później do powiatu sandomierskiego, województwa sandomierskiego diecezji krakowskiej. W połowie XVIII wieku dokonano reorganizacji królewskich w widłach Wisły i Sany. W kluczu niżańskim dóbr królewskich kasztelanii sandomierskiej znalazła się m. in. Jeżowe. Rozwój wsi nastąpił w końcu 2 poł. XVIII wieku w wyniku tzw. kolonizacji józefińskiej, kiedy to dawne dobra królewskie zasiedlano kolonistami niemieckimi. Po rozbiorach dobra te weszły w skład dóbr kapituły sandomierskiej. Wtedy to cesarz Józef II utworzył z królewskich Puszczy Sandomierskiej dominia. Dobra jeżowskie znalazły się w Dominium Kameralnym Sandomierskim, klucza Nisko diecezji przemyskiej. Przejęte na skarb państwa wsie królewskie stały się wsiami rządowymi, a lasy królewskie lasami skarbowymi. Rząd sprzedał lasy hrabiemu Eugeniuszowi Kińskiemu i Głównemu Łowczemu Karolowi Reichenbachowi.



Szkola w Jeżowie, fot z 1939 roku. Źródło: Fotopolska. eu

Wiek XIX w. przyniósł stabilizację i umiarkowany rozwój Jeżowego i wsi znajdujących się w oddziaływaniu Jeżowego. Okoliczni mieszkańcy angażowali się

na miarę swoich możliwości we wspieranie działalności patriotycznej. Z pomocą duchowieństwa organizowano broń i środki finansowe dla powstańców styczniowych. Mieszkańcy dostrzegali konieczność, jaką stawała się edukacja. W 1856 r. w Jeżowie powstała pierwsza szkoła, początkowo jednoklasowa, mieszcząca się w organistówce. Z biegiem lat szkolnictwo na terenie Jeżowego rozwijało się: w 1872 r. powstał pierwszy budynek szkolny z prawdziwego zdarzenia, w 1892 r. szkoła w Jeżowie miała już 4 klasy, a w 1909 r. lekcje odbywały się w murowanym gmachu szkolnym. Dbałość o edukację wykazywali również mieszkańcy Cholewianej Górny. Pierwsza szkoła powstała tam już w 1862 r. Pod koniec XIX w. na terenie Jeżowego i okolicznych wsi rozwijał się prężnie ruch ludowy. Z terenu Jeżowego wywodzili się wybitni lokalni jego działacze. Wiek XIX to również stały wzrost liczby ludności.

W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1882 roku czytamy, że zamieszkiwało ją 10025 rzymskich katolików, 536 protestantów i 315 wyznawców religii mojżeszowej. W tamtym okresie parafia należała do diecezji przemyskiej, a w jej skład wchodziło 8 miejscowości.

W 1912 roku z inicjatywy ks. Franciszka Skrabys i ks. Józefa Tokarskiego powstała we wsi jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. W 1913 roku na działce obok kościoła została zbudowana pierwsza remiza.

W czasie I wojny światowej wszyscy zdolni do służby mężczyźni zostali powołani do wojska. W 1914 r. zostali wysiedleni mieszkańcy Zalesia i części Jeżowego. W gospodarstwach kwaterowali żołnierze austriaccy, węgierscy i bośniaccy. W 1915 r. na terenie Jeżowego i okolicznych wsi toczyły się działania wojenne. W wyniku tych działań ludność Jeżowego i okolic doznała znacznych strat.

II wojna światowa i okupacja niemiecka to dla mieszkańców gminy Jeżowe prześladowania, przymusowe roboty i masowe wysiedlenia ludności w 1941 r. z następujących miejscowości: Cholewiana Góra, Jata, Jeżowe, Nowy Nart, Pogorzalka, Sójkowa, Stary Nart i Zalesie. W wyniku tej akcji wysiedlona ludność została pozbawiona całego dorobku życia, często gromadzonego z wielkim trudem przez pokolenia. Oporni usuwani byli ze swoich posiadłości siłą przez ukraińskich nacjonalistów w służbie niemieckiej. Wysiedlone tereny zostały zajęte pod poligon Truppenübungsplatz Luftwaffe Górno. Po zakończeniu wojny wysiedlona ludność powróciła do swoich miejscowości. W czasie wojny na terenie Jeżowego i okolicy stawiano również czynny opór okupantowi, działały komórki konspiracyjne takich organizacji jak Bataliony Chłopskie, Związek Walki Zbrojnej przekształcony następnie w Armię Krajową, „Roch”. Po wojnie zasłużeni działacze ludowi, prowadzący również działalność konspiracyjną byli represjonowani przez komunistyczny aparat władzy.

Okres powojenny był czasem odbudowy zniszczeń oraz rozwoju. Na terenie Jeżowego rozwinęła się spółdzielczość. W 1945 r. założono Gminną Spółdzielnię Samopomoc Chłopską oraz Spółdzielnię Kółek Rolniczych. Ponadto rozwinęło się szkolnictwo, działały min.: Zasadnicza Szkoła Metalowa, Zasadnicza Szkoła

Odzieżowa, Zasadnicza Szkoła Rolnicza. W 1994 r. utworzono Liceum Ogólnokształcące oraz Zespół Szkół w Jeżowie.

Krzywdy, z częściami Kąty i Ludwiki, położone są w południowo -wschodniej części gminy, na południe od drogi prowadzącej z Bojanowa przez Jeżowe do Kopek. Według legend hrabia Ferdynad Hompesch - Bollheim, właściciel dóbr rudnickich, który przyczynił się do rozwoju koszykarstwa na Podkarpaciu, miał dużo nieślubnych dzieci. Matki tych dzieci wyposażał w dwie morgi pola, z których mogły się utrzymać. Dostawały one pole w miejscu obecnej wioski. Pod koniec XIX wieku przysiółek ten nazwano Krzywdami.

W 1941 roku wieś Krzywdy, licząca 237 mieszkańców i należąca do gminy Kamień, została wywłaszczona przez okupanta hitlerowskiego. Na jej terenie urządzone zostało gospodarstwo rolne administrowane przez Komendanturę Luftwaffe w Górnem. W 1942 roku Niemcy zbudowali w Krzywdach budynki dla swojego leśnictwa.

Dnia 5 października 1954 roku, na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie, przysiółek Krzywdy, należący po wojnie do gromady Łętownia w gminie Kamień, został przyłączony do gromady Groble. Krzywdy nadal pozostały przysiółkiem, lecz przynależały do wsi i sołectwa Groble, które stały się także gromadą w powiecie niżańskim, w województwie rzeszowskim.

31 grudnia 1961 roku gromada Groble została zniesiona, a jej tereny - w tym także przysiółek Krzywdy - włączono do gromady Jeżowe. 1 stycznia 1973 roku reaktywowana została gmina Jeżowe, do której przyłączono Krzywdy.

Łętownia to dawna osada kolejowa (ob. osada) powstała w latach 1897-1899 w wyniku budowy linii kolejowej, tzw. Kolei Karola Ludwika z Rozwadowa przez Nisko do Przeworska. W 1899 roku wybudowano w niej dworzec kolejowy. W latach 1975-1998 należała do województwa tarnobrzeskiego. Osada leży na terenie jednostki ewidencyjnej Groble i wchodzi w skład sołectw Groble i Krzywdy.

Nowy Nart i Nart Stary, położone są w południowo-zachodniej części gminy, przy drodze prowadzącej z Niska przez Jeżowe do Raniżowa.

Wsie powstały prawdopodobnie w 2 poł XVIII wieku w wyniku karczunku terenów leśnych. Pierwsza wzmianka o ich istnieniu pojawia się w *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1885 roku w którym czytamy: *Nart Nowy i Stary, dwie pobliskie wsie, pow. kolbuszowski. Leżą w piaszczystej, borami dawnej puszczy sandomierskiej pokrytej równiną, 205 m. n.p.m., przy drodze z Raniżowa przez Cholewianą górę do Niska. Obydwie wsie mają glebę piaszczystą. Należą do sądu pow. w Nisku a urz. pocztowego w Bojanowie (10,5 klm.). Pos. więk. Leona Ryłskiego składa się z 610 mr. roli, 272 mr. łąk, 139 mr. past. I piasków i 3241 mr. sosnowego boru; pos. mn. 609 mr. roli, 174 mr. łąk, 104 mr. pastwisk i wydmy piaszczystych. W 1880 r. ma N. Nart 515 mk, Stary 370 mk. pos. więk. dwór 88 i fol. Wiatrówka 27, razem 1000 mk. Szematyzm*

duch. wymienia 928 rzym. kat.; reszta przypada na ewang. i żydów. Szkoły niema, kasa pożyczk. gm. posiada w Narcie N. 352, w N. Starym 668 zł. w. a. kapitału. W N. Nowym, w którym się znajduje dwór, leśniczówka i wiatrak, zagina się droga z kierunku płn.-wschodniego na wschód. Obie gminy graniczą na płn. z Gwoźdzcem, na zachód z Wilczą Wolą, na płd. z Mazgajówkami a na wschód z Cholewianą górą. Duże bory są ku północy i wschodowi przetrzebione, ku zachodowi i południowi zastaniają zupełnie widok.

W 1905 roku Jadwiga Dolańska, żona Leona Ryłskiego ufundowała kościół pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy. W 1918 roku Leon Ryłski sprzedał majątek dworski baronowi Janowi Albinowi Goetzowi z Okocimia, który był synem barona Jana Ewangelisty Goetza - założyciela browaru Okocim. Goetz zamieszkał w Nowym Narcie z rodziną. W styczniu 1922 roku bp przemyski Sebastian Józef Pelczar erygował parafię Nowy Nart. Po śmierci Goetza w 1931 roku majątek odziedziczyła córka Maria Komornicka i była jego właścicielką do 1941 roku. Wtedy to Niemcy wysiedlili mieszkańców Nowego Nartu oraz zajęli dwór.

Po zakończeniu II wojny światowej mieszkańcy szybko powrócili do swojej wioski. Już w 1948 roku została powołana jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Pogorzałka położona jest w zachodniej części gminy przy drodze z Cholewianej Góry do Jaty, nad potokiem Kubalówka.

Pierwsze wzmianki o miejscowości Pogorzałka pochodzą z 1760 roku z księgi metrykalnej, gdzie występuje ona jako wieś królewska, a w 1764 jako pole i wieś. W 2 połowie XVIII wieku dokonano reorganizacji królewskich w widłach Wisły i Sanu. Dobra królewskie w powiecie sandomierskim (kasztelanii sandomierskiej) podzielono na pięć kluczy: Mokrzyszów, Nisko, Raniżów, Tuszów i Zarzecze. Około 1770 roku w kluczu raniżowskim znalazły się m.in. Nowy Nart, Stary Nart, Cholewiana Góra i Pogorzałka.

W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1887 roku czytamy: *Pogorzałka, wólka należąca do Cholewianej Góry, pow. niski, w okolicy równej (wznies. 194 do 215 mt.), lesistej, na północny – zachód od wsi. W pobliżu osady gościńce z Sokołowa do Niska i z Cholewianej Góry do Kolbuszowy. Gleba piaszczysta; sosnowe bory. Os. Ma 53 dm. I 290 mk. (133 męż., 157 kob.) rz.-kat., narod. polskiej.*

Dnia 23 lipca 1833 roku drogą licytacji Cholewianą Górę i Pogorzałkę, stanowiące część klucza niżańskiego dóbr kameralnych nabył Antoni Ryłski za 30 355 zł reńskich.

Sójkowa położona jest w północno-zachodniej części gminy, przy drodze z Bojanowa przez Jeżowe do Kopek.

Powstała na początku XVIII wieku na miejscu karczowiska, na terenie uroczyska leśnego Jabłoń i początkowo nosiła nazwę Jabłoń, potem Jabłoń - Sójkowa. Została ona lokowana jako wieś królewska. Po raz pierwszy Sójkowa została wymieniona 3 lutego 1710 roku w przywileju biskupa bakowskiego Jana Lubienieckiego OP. Przywilej ten dotyczył płacenia dziesięciny na rzecz Kościoła.

W 2 połowie XVIII wieku dokonano reorganizacji królewszczyzn w widłach Wisły i Sanu. Dobra królewskie w powiecie sandomierskim (kasztelanii sandomierskiej) podzielono na pięć kluczy: Mokrzeszów, Nisko, Raniżów, Tuszów i Zarzecze. Około 1770 roku w kluczu nizańskim znalazły się m.in.: Jata, Sójkowa i Zalesie.

Dnia 28 grudnia 1836 roku pozostałe dobra nizańskie obejmujące: Burdze, Nowosielec, Jeżowe, Kamień Jata, Nisko, Maziarnia, Pławo, Przyszów Kameralny, Sójkowa, Steinau (Kamień) i Zalesie nabył za kwotę 211 055 zł reńskich niemiecki baron uczony dr Karol Ludwik von Reichenbach. W 1867 roku dobra przechodzą drogą kupna w posiadanie czeskiej rodziny Kinskych. W 1883 roku w wyniku mariażu Marii Teresy Julii z Kinskych z Edmundem Bernardem Olivierem Resseguier de Miremont przechodzi w posiadanie tego francusko - austriackiego rodu. W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1890 roku czytamy: *Sójkowa, wś, pow. nisiecki (Nisko), par. rz. – kat. Jeżowe. Leży w piaszczystej równinie, wzn. 202 mt. n.p.m., przy drodze z Jeżowego przez Jattę (sic!) do Stanów. Wś zbudowaną wzdłuż drogi otacza od płn., zach. i południa szpilkowy bór. Graniczy na płn. z Zalesiem, na zach. Cisowlasem (sic!), na płd. z Gwoźdźcem ana wsch. z Jattą. Ma 103 dm. I 577 mk., 553 rz. – kat. i 24 izrael. Pos. więk. obejmuje 3 mr. roli; pos. mniej. 626 roli, 86 łąk i 79 past.*

W 2 połowie XIX wieku w Sójkowej istniała prywatna szkoła zimowa. W 1916 roku dobra nizańskie zakupił Maksymilian Francke.

Zalesie położone jest w północno- zachodniej części gminy, na północ od drogi z Bojanowa do Kopek

Jako dawna wieś królewska, lokowana została w XVIII wieku na tzw. surowym korzeniu w dobrach nizańskich kasztelanii sandomierskiej położonych w Puszczy Sandomierskiej. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1750 roku z zapisów w księgach metrykalnych parafii Narodzenia NMP w Jeżowie. Wieś powstała drogą karczunku na terenie lasu o nazwie Zalesie. W obecnym kształcie Zalesie powstało w 2 połowie XVIII wieku na terenie dóbr nizańskich. Od 1755 roku Zalesie posiadało własną gminę, która należała do powiatu Nisko. Kościół jeżowski uzyskał dziesięciny wytyczone z pól nowych na terytorium jeżowskim od roku 1788 z kolonii Jata, Jabłoń vel Soykowa, Zalesie i Piorunka alias Nowosielec. Pomiary gruntów odbyły się w 1789 roku. Podczas tych pomiarów pierwsi mieszkańcy Zalesia zostali zmuszeni do przeniesienia dotychczas dowolnie lokowanych zabudowań do obecnie planowo wytyczonej wsi. Powstała wtedy wieś typowa rzędówka o luźnej zabudowie wzdłuż prostej drogi dla 65 rodzin. Wieś należała do powiatu sandomierskiego, woj. sandomierskiego, parafii rzymsko-katolickiej w Jeżowie. Następnie pod zaborem austriackim aż do roku 1850 Zalesie należało do posiadłości rządowych jeżowskich podległym Rządowi Gubernialnemu we Lwowie. W 1849 roku we wsi powstała kaplica św. Tomasza i św. Zofii jako wotum dziękczynne za zniesienie

pańszczyzny lub za uratowanie wioski przed zarazą cholery. Jej fundatorami byli Zofia i Tomasz Kopciowie z Kolbuszowej, którzy osiedlili się w Zalesiu.

W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z 1895 roku czytamy: *Zalesie, ws w pow. niskim, na zach. od gościńca z Niska (15 klm. na płd.) do Sokołowa, na płd. krańcu dużych borów, resztek puszczy sandomierskiej. Graniczy na płd. z Jattą i Jeżowem, na płn. – wsch. z Kończycami. Liczy 149 dm. I 762 mk. (370 męż., 392 kob.) rz. – kat., prócz 18 żydów. Pos. więk. (hr. Ressegier) ma około 500 s.kw.; pos. mn. 768 mr. roli, 174 mr. łąk i ogr. i 56 mr. pastw.*

W 1919 roku Zalesie należało do parafii w Jacie, dekanatu rudnickiego, diecezji przemyskiej. Zalesie liczące w 1941 roku 554 mieszkańców, zostało wysiedlone przez okupanta hitlerowskiego, a na wysiedlonych terenach tworzone poligon Luftwaffe. Po II wojnie światowej, w latach 1949 - 1950, wybudowano dużą, drewnianą szkołę 7-klasową, obecnie zmodernizowany budynek służy jako świetlica wiejska. W 1968 powstała Ochotnicza Straż Pożarna w Zalesiu.

Najstarsza **parafia** na obszarze gminy powstała w **Jeżowem**. Pierwszy kościół dla wiernych z Jeżowego mógł istnieć już w 1567 roku. Pod koniec XVI w. władze kościelne widziały potrzebę utworzenia w tej miejscowości samodzielnego ośrodka duszpasterskiego (w tym celu w 1592 r. do Jeżowego skierowany został wikariusz rudnicki ks. Paweł Królik). Wyraził na to zgodę król Zygmunt III Waza w 1603 roku. Parafię Jeżowe erygował bp krakowski Bernard Maciejowski herbu Ciołek 21 maja tegoż roku. W tym samym roku wojewoda sandomierski Hieronim Gostomski wybudował kaplicę na miejscu zwanym Góry Kościelne. Z niewiadomych przyczyn pierwsza świątynia uległa zniszczeniu na początku XVIII w., dlatego ks. Marcin Balicki zbudował w 1720 roku nowy, większy kościół modrzewiowy. Kilka lat później uroczystego poświęcenia tego budynku sakralnego dokonał biskup pomocniczy krakowski Michał Ignacy Kunicki herbu Bończa. W 1737 roku kościół został przeniesiony na miejsce zwane Porąbką. Służył on wiernym z Jeżowego do początku XX wieku, kiedy to okazał się zbyt mały na ich potrzeby. W 1923 roku drewniany kościół został przeniesiony do parafii Zarzecze. Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny wzniesiony został w dwóch fazach. Budowę rozpoczęła staraniem ks. Józefa Tokarskiego w 1914 r. przerwała I wojna światowa, dokończono ją więc w latach 1923-1928 dzięki zabiegom ks. Jana Swóła. Projektantem świątyni był inż. Stanisław Majerski z Przemyśla. Uroczystego poświęcenia kościoła dokonał bp pomocniczy przemyski Karol Józef Fischer w 1928 r. W latach 60-tych ks. Ludwik Bielawski przeprowadził malowanie wnętrza świątyni i jej wyposażenia.

Parafia w Jacie erygowana dnia 23 września 1919 r. przez bp J. S. Pelczara została wydzielona z parafii Jeżowe. Pierwszym proboszczem był ks. Franciszek

Haba - wikary z Jeżowego. Jednocześnie wzniesiono tymczasową drewnianą kaplicę, plebanię i zabudowania gospodarcze. Fundatorką tych budynków była Franciszka Adamczyk. Kolejny proboszcz ks. Stefan Żaglak wybudował nowy, murowany kościół, który został uroczystie poświęcony w 1935 r. Świątynia ta została zniszczona podczas II wojny światowej (1943-1944). Wszystkie trzy wioski należące do parafii: Jata, Sójkowa i Zalesie zostały przez okupanta wysiedlone i zniszczone. Do zakończenia wojny parafia zawiesiła swoją działalność. Po powrocie z wysiedlenia parafianie wybudowali barak, który zaadaptowano na tymczasową kaplicę. Następnie postawiono mały kościółek, który służył wiernym do lat 70-tych XX w. Kościół parafialny pw. Matki Bożej Różańcowej wzniesiony został w latach 1973/1974 według projektu inż. Jerzego Noska z Rzeszowa, pod nadzorem inż. Antoniego Pietroni. Nad całością prac czuwał proboszcz ks. Antoni Bolek. Poświęcenie nowej świątyni nastąpiło 17 października 1976 roku.

Kolejną parafią funkcjonującą na terenie gminy jest **parafia w Nowym Narcie**. Pierwszy kościół zbudowany został w 1905 roku kosztem Jadwigi z Ryłskich Dolańskiej, ówczesnej właścicielki Nowego Nartu. Poświęcony został 28 listopada 1906 roku pw. MB Nieustającej Pomocy jako prywatna kaplica Ryłskich przez proboszcza z Raniżowa ks. Wincentego Dąbrowskiego. W 1907 roku dekretem biskupa przemyskiego Józefa Sebastiana Pelczara kaplica ta otrzymała prawa kaplicy publicznej w granicach parafii Spie i jako taka istniała do 1921 roku. W 1918 r. Nowy Nart przeszedł na własność barona Jana Albina Goetza z Okocimia, który ufundował beneficjum dla probostwa w tej miejscowości. W styczniu 1922 roku bp J. S. Pelczar erygował przy w/w kościele parafię Nowy Nart. W 1950 roku kościół został rozbudowany staraniem ks. Stanisława Capeckiego. Generalny remont tej świątyni miał miejsce w 1966 roku. Pod koniec lat 90-tych XX w. podjęto decyzję o budowie nowego budynku sakralnego. Kościół parafialny pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy wybudowano w latach 1998-2005. Projektantem kościoła była mgr inż. arch. Iwona Matlingiewicz z Rzeszowa. Poświęcenie placu pod budowę świątyni miało miejsce 27 czerwca 1998 r. Nad całością prac czuwał ks. Mieczysław Tomoń. Uroczystego poświęcenia kościoła dokonał bp A. Dzięga 22 czerwca 2008 r.

W maju 1903 r. podjęto decyzję o budowie w **Cholewianej Górze** kaplicy. Rok później wzniesiono murowaną, neogotycką kaplicę pw. Niepokalanego Serca NMP. Początkowo Msze święte odprawiano w niej tylko w ostatnie niedziele miesiąca. W 1937 roku Kuria Diecezjalna w Przemyśle wyraziła zgodę na utworzenie przy kaplicy samodzielnego ośrodka duszpasterskiego. Jednak II wojna światowa pokrzyżowała te plany. W 1951 roku przystąpiono do rozbudowy kaplicy. Inwestycję podjęto bez odpowiednich zezwoleń i planów, realizując ją w ukryciu przed władzami komunistycznymi. Rozbudowaną świątynię poświęcił biskup pomocniczy przemyski Wojciech Tomaka 24 października 1951 roku. Samodzielną parafię w Cholewianej Górze erygowano 23 VI 1952 r., a jej pierwszym proboszczem został ks. Bronisław Szczupak. W latach 1977 - 1978 ks. Krzysztof

Pastuszak przeprowadził generalny remont kościoła. Pod koniec lat 90-tych XX w. przystąpiono do budowy nowej świątyni. Dotychczasowy budynek sakralny przeznaczony został na kaplicę przedpogrzebową. Kościół parafialny pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny zbudowany został w latach 1997-2000. Inwestycją kierował ks. Marian Dul. Poświęcenie świątyni przez biskupa pomocniczego sandomierskiego Mariana Zimałka miało miejsce 20 września 2000 r., natomiast konsekracji kościoła dokonał biskup sandomierski Andrzej Dzięga 28 czerwca 2003 r.

Parafia w Groblach, została erygowana przez bpa I. Tokarczuka 25 lipca 1982 r. Jej pierwszym proboszczem został ks. Kazimierz Łęcznar. Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa zbudowany został w 1981 r. (kwiecień – listopad). Projekt świątyni wykonał inż. Roman Gorczyca z Rzeszowa. Uroczystego poświęcenia świątyni dokonał bp I. Tokarczuk w dniu 12 listopada 1981 r. W latach 90-tych XX w. dokonano rozbudowy kościoła poprzez dobudowanie naw bocznych, przedsionka i wieży kościelnej. Po rozbudowie świątynia została otynkowana i pomalowana z zewnątrz.

Parafia pw. Św. Jana Chrzciciela położona jest na terenie sołectwa **Jeżowe Kameralne**. Na początku lat 80-tych XX w. wybudowano tam kościół, który początkowo służył jako kaplica dojazdowa parafii pw. Narodzenia NMP w Jeżowie. Samodzielną parafię przy tym kościele erygował biskup sandomierski Krzysztof Nitkiewicz 19 października 2009 roku. Pierwszym proboszczem tej placówki został ks. Andrzej Kołcz. Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela wzniesiony został w 1981 roku według projektu inż. Romana Gorczycy. Prace nadzorował ks. Ludwik Bielawski. Kościół uroczyście poświęcony został przez biskupa pomocniczego przemyskiego Stefana Moskwę w 1985 roku. Świątynię rozbudowano w latach 1986/1988.

Na obszarze gminy funkcjonują następujące zabytkowe cmentarze parafialne:

- cmentarz rzymskokatolicki (przykościelny) w Jeżowie,
- cmentarz rzymskokatolicki w Jeżowie,
- cmentarz rzymskokatolicki w Jacie,
- cmentarz wojenny z I wojny światowej w Groblach - Sibigach.

Cmentarz rzymskokatolicki (przykościelny) w Jeżowie założony został w 1737 roku. Położony jest na północ od drogi Z Bojanowa do Kopek. Założony na planie nieforemnego sześcioboku. Otoczony zabudową mieszkalną. Dostępny do drogi, od strony południowej, z kościołem parafialnym w centrum założenia w otoczeniu starodrzewia. Od strony wschodniej sąsiaduje z drogą prowadzącą na cmentarz parafialny. Użytkowany obecnie jako plac kościelny.

Cmentarz rzymskokatolicki w Jeżowie założony został w końcu XVIII wieku. Oddalony o około 200 m na północ od kościoła parafialnego i od drogi Bojanów- Kopki. Położony jest na płaskiej działce, w obrębie niskiej zabudowy mieszkalnej. Dostępny od wschodu krótką alejką. W północno -wschodniej części cmentarza znajduje się wzniesiona wspólnie kaplica cmentarna. Od północy, wschodu i zachodu otoczony polami. Pierwotnie dzielił się na 2 części: rzymskokatolicką i ewangelicko-augsburską. Od 1945 roku jest rzymskokatolicki. Większość nagrobków ewangelickich kolonistów niemieckich została zniszczona. Zachowała się niewielka ilość nagrobków kamiennych i żeliwnych krzyży pochodzących z XIX i XX wieku. Cmentarz porośnięty jest starodrzewiem i otoczony ogrodzeniem siatkowym.



Jeżowe – cmentarz parafialny, fot. D. Komada, 08. 2025 r.

Cmentarz rzymskokatolicki w Jacie założony został po 1919 roku. Położony jest przy drodze z Jaty do Zalesia, oddalony około 800 metrów od centrum wsi i skrzyżowania z drogą Bojanów-Kopki. Usytuowany na niewielkim pagórku w terenie niezabudowanym, otoczonym lasem. Dostępny od wschodu, od strony drogi do Zalesia. Pozbawiony starodrzewu. Układ kwater i mogił regularny, częściowo geometryczny, główna alejka na osi wejścia biegnąca wzdłuż cmentarza.

Założony na planie wieloboku na osi południowy wschód – północny zachód i otoczony ogrodzeniem metalowym.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Groblach - Sibigach założony został w latach 1914/1915. Zlokalizowany jest w sąsiedztwie zabudowań wiejskich. Teren cmentarza stanowi mienie gminne. Jest to równy teren porośnięty trawą. Brak

jest śladów mogił. Nie zachowały się żadne elementy pierwotnego urządzenia cmentarza z wyjątkiem bardzo zniszczonego krzyża. W 2006 roku staraniem Gminy na terenie cmentarza ustawiony został współczesny w formie pomnik granitowy z tablicą o dość mylącej treści:

NIEZNANYM ŻOŁNIERZOM
POLEGŁYM W WALKACH Z 1914 ROKU O WOLNOŚĆ OJCZYZNY
W DOWÓD WDZIĘCZNOŚCI
FUNDATORZY: GMINA JEŻOWE
MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SPOŁECZNOŚĆ WSI SIBIGI
LISTOPAD 2006

Pomnik otacza ozdobne metalowe ogrodzenie. Cmentarz jako całość nie ma ogrodzenia. Nie znamy liczby ani narodowości pochowanych.



Groble – Sibigi – cmentarz wojenny z I wojny św., fot D. Komada, 08.2025 r.

Wszystkie istniejące wsie na terenie gminy Jeżowe powstały „na surowym korzeniu” i były lokowane na prawie niemieckim. Nowe prawo zmieniało zasadniczo wygląd wcześniejszych wiosek. Wprowadzało gospodarkę uporządkowaną, trójpółową wraz z nowym podziałem gruntów pod zabudowę i uprawę rolną.

Zachowały się tu dla dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich tradycyjne lasowiackie układy rozplanowania zagród, typowe dla osadnictwa ulicówki (Jeżowe,

Jata, Krzywdy, Nowy Nart, Stary Nart, Sójkowa) oraz rozproszone typy wsi (Cholewiana Góra, Groble). Pomimo zniszczeń spowodowanych przez obie wojny światowe miejscowości gminy Jeżowe zachowały historyczny układ przestrzenny.

Charakteryzując zabytkowe obiekty trudno nie wspomnieć o następujących zabytkach nieruchomościach:

Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Jeżowie usytuowany jest po północnej stronie drogi, prowadzącej z Bojanowa do Kopek.. Od zachodu, wschodu i północy sąsiaduje z zabudową mieszkalną. Od południa poprzez drogę sąsiaduje z zabudową plebańską.



Jeżowe – kościół paraf. pw. Narodzenia NMP, fot D. Komada, 08, 2025 r.

Wzniesiony został według projektu Stanisława Majerskiego z Przemyśla w latach 1914-1923, za probostwa ks. Józefa Tokarskiego, w miejscu starego, drewnianego kościoła, przeniesionego w 1923 roku do parafii Zarzecze k/ Niska. Impulsem do podjęcia starań o budowę nowego murowanego kościoła były uroczystości związane z jubileuszem 50-lecia kapłaństwa proboszcza jeżowskiego ks. Walentego Padowicza, które odbyły się 21 września 1890 roku. W czasie uroczystej mszy ks. dr. Józef Rychlak, z Krakowa, rodak z Jeżowego, wezwał parafian, by na pamiątkę tej uroczystości podjęli decyzję o postawieniu nowej świątyni i rozpoczęli zbieranie składek. Deklarację o wsparciu tej inicjatywy złożyli również obecni na uroczystości hrabiostwo Maria i Olivier Resseguierowie z Niska. Kościół konsekrowany w 1928 roku przez biskupa pomocniczego przemyskiego Karola

Józefa Fischera. W 1951 roku wstawiono w okna kościoła witraże.

Wzniesiony z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, nietynkowany. Układ wnętrza halowy, 4 przęsłowy z transeptem i zamkniętym 3-bocznie prezbiterium i zakrystią od północy. Fasada flankowana dwiema kwadratowymi wieżami zwieńczonymi hełmami z wysokimi ażurowymi latarniami. Nawy rozdzielone arkadami wspartymi na masywnych filarach na rzucie krzyża. Wnętrze nakryte sklepieniem krzyżowym.

Dawny kościół parafialny p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Nowym Narcie usytuowany jest na w centrum wsi, u zbiegu dróg prowadzących z Jeżowego do Woli Ranizowskiej i Starego Nartu . Wzniesiony został w 1905 roku jako kaplica dworska z fundacji Jadwigi Z Rylskich Dolańskiej, właścicielki Nowego Nartu. Kościół wzniesiony został przez miejscowych wykonawców.



Nowy Nart – D. kościół paraf. MB Nieustającej Pomocy, fot. D. Komada, 08.2025 r.

Jest to obiekt murowany z cegły pełnej, obustronnie tynkowany. Jednonawowy, z prezbiterium zamkniętym pięciobocznie, nakrytym pozornym sklepieniem drewnianym. Po stronie północno-zachodniej prezbiterium przybudówka zakrystyjna. Dach siodłowy, kryty blachą na rąbek stojący. Mury od zewnątrz ujęte masywnymi szkarpami. Elewacje zaakcentowane profilowanym gzymsem podokapowym. Fasada jednoosiowa, z masywnym trójkątnym szczytem.

W szczycie wyprofilowane, płytkie, lizeny z oculusem doświetlającym poddasze. Na osi nawy głównej od południowego – wschodu dobudowana kruchta, ujęta w elewacjach bocznych szkarpami z ostrołukowymi otworami okiennymi na osi. Od frontu na osi kruchty prostokątny otwór drzwiowy, ujęty dwoma lizenami, z oculusem na osi ponad drzwiami. Prezbiterium węższe od nawy przejściem – ostrołukową arkadą. Otwory okienne w nawy smukłe, ostrołukowe, z oknami o stolarce metalowej, szklone drobno kwaterowo, szkłem witrażowym, umieszczone w ściętych glifach. Okno zakrystii ostrołukowe z współczesną stolarką. Drzwi dwuskrzydłowe, płycinowe. Drzwi do zakrystii jednoskrzydłowe, płycinowe w futrynie skrzynekowej.

Dawny kościół pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny w Cholewianej Górze usytuowany jest w centrum wsi, po wschodniej stronie ul. Młynarze. W 1904 roku mieszkańcy Cholewianej Góry wybudowali kaplicę p.w. Niepokalanego Serca NMP. W 1951 roku do w/w kaplicy, stanowiącej obecnie prezbiterium kościoła dobudowano jednoprzestrzenną nawę główną oraz kruchtę. Rozbudowany kościół został poświęcony 11 września 1951 roku przez ks. Wincentego Boczara, dziekana dekanatu rudnickiego. Od 23 czerwca 1952 roku pełniła funkcję kościoła parafialnego na mocy decyzji biskupa przemyskiego Franciszka Bardy.



*Cholewiana Góra – D. kościół paraf. p.w. Niepokalanego Serca NMP,
fot. D. Komada, 08. 2025 r.*

Kościół wzniesiony został w cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie

tynkowany. Wewnątrz strop płaski. Więźba dachowa konstrukcji krokwiowo-płatwiowej, pokryta blachodachówką. Stolarka okienna nawy i prezbiterium metalowa, wielopolowa z witrażami. Okno zakrystii, krosnowe, wielopolowe o ostrołukowym wykroju. Stolarka drzwiowa plastikowa, futrynowa, płycinowa. Złożony na planie prostokąta, z prostokątnym węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Ściany prezbiterium i nawy głównej oszkarpowane.

Kaplica p.w. św. Tomasza i św. Zofii w Zalesiu usytuowana jest w centrum wsi, po południowej stronie drogi, prowadzącej z Jaty do Maziarni i Przyszowa. Wybudowana została w wyniku fundacji z dnia 12 grudnia 1849 roku Zofii i Tomasza Kopciów z Kolbuszowej, którzy osiedlili się w Zalesiu.



Zalesie – kaplica pw. ŚŚ. Tomasza i Zofii, fot. D. Komada, 08. 2025 r.

Kaplica wzniesiona została na planie ośmiokąta. Bryła zwarta, prostopadłościenna, jednokondygnacyjna. Jest to obiekt konstrukcji drewnianej, oszalowany pionowo deskami łączonymi na pióro. Nakryty dachem stożkowym, zakończonym kwadratową w rzucie ażurową sygnaturką z dachem brogowym, zwieńczonym pazdurem z krzyżem łacińskim. Więźba dachowa drewniana krokwiowa. Dach kryty blachodachówką imitującą gont.

Nad drzwiami wejściowymi do kaplicy tablica z inskrypcją: *Te / Kaplice/ Swondowała / na / chwałę / Boga / wtroycy / Swietey / jednego / pobożni / Małrzonkowie Tomasz / Kopeć / Zoffiom / żonom / Dnia / 12 / Grodnia / R.P. / 1849./ Te / Kaplice / Malował / Xsawery / Stankiewicz / Franciszek/.*

Wewnątrz trzy drewniane ołtarze z obrazami: Św. Trójcy, MB Leżajskiej i Św. Floriana. Ściany i strop polichromowane z przedstawieniami m.in. św. Zofii, św.

Jana Nepomucena i św. Tomasza.

Leśniczówka w Groblach (ob. Krzywdy) usytuowana jest poza wsią, przy drodze Groble- Jeżowe, na skraju lasu w otoczeniu starodrzewu dębowego.

Na podstawie zachowanej dokumentacji leśniczówka powstała w 1780 roku. W 1898 roku leśniczówkę w Groblach sprzedał hrabia Ferdynand Hompesch hrabiemu Stanisławowi Tarnowskiemu, rektorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego, pochodzącemu z linii z Dzikowa koło Tarnobrzega.



Groble (ob. Krzywdy) – Leśniczówka, fot. D. Komada, 08.2025 r.

Leśniczówka wzniesiona została w konstrukcji wieńcowej z belek jodłowych i modrzewiowych, węglowanych na jaskółczy ogon. Wewnątrz jedna ze ścian z grubych desek wstawionych pomiędzy słupy. Podmurówka z cegły i kłoców żużla żelaznego. Stolarka okienna drewniana, skrzynkowa. Stolarka drzwiowa futrynowa, drewniana. Więźba dachowa krokwiowo-belkowa wzmocniona jętkami. Dach pokryty blachą na rąbek stojący. Podłogi drewniane, białe.

Założona została na planie prostokąta, szerokofrontowa, dwutraktowa z dwoma nieprzelotowymi sieniami, w tym jedna cofnięta a przed drugą ganek. Do elewacji tylnej dobudowana weranda

Bryła jednokondygnacyjna, częściowo podpiwniczona, nakryta dachem czterospadowym z sześcioma świetlikami (po trzy w dłuższych połaciach). Od frontu ganek przykryty daszkiem dwuspadowym a od tyłu niewielka weranda przykryta daszkiem pulpitowym.

Dawna plebania, ob. Muzeum Chrystusa Frasobliwego w Jeżowie
usytuowany jest w centrum wsi, po południowej stronie drogi prowadzącej z Bojanowa do Rudnika nad Sanem, naprzeciwko kościoła parafialnego, w ustawieniu kalenicowym. Zwrócona frontem na północ ku kościołowi.

Wzniesiona w latach 1822 - 1824 za probostwa ks. Karola Komorowskiego. Remontowana około 1880 roku za probostwa ks. Walentego Padowicza, po 1920 roku. Kolejny remont przeprowadzono w poł. lat 70-tych XX wieku. W latach 2008 - 2010 za probostwa ks. Krzysztofa Pałaca dokonano kapitalnego remontu obiektu z przeznaczeniem na Zbiornicę Sztuki Ludowej (ob. Muzeum Chrystusa Frasobliwego).



Jeżów – D. plebania, fot. D. Komada, 08. 2025 r.

Budynek wzniesiony został z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Na podłodze panele imitujące parkiet. Więźba dachowa drewniana, krokwiowo-stolcowa. Dach kryty dachówką ceramiczną, zakładkową. Okna drewniane, zespolone, czterokwaterowe. Stolarka drzwiowa drewniana, płycinowa, jedno- i dwu skrzydłowa, z nadświetlem (drzwi główne).

Założona na rzucie wydłużonego prostokąta z podcieniem wspartym na dwóch filarach od frontu i dobudówką z tyłu. Dwutraktowa, z wąską sienią przechodnią na osi środkowej.

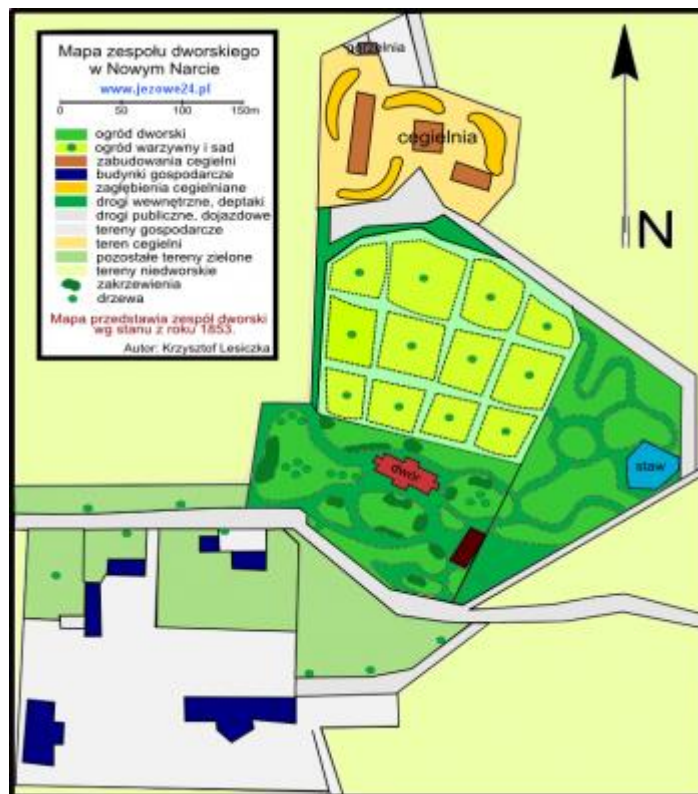
Bryła parterowa, prostopadłościenna, nakryta dachem czterospadowym. Podcień nakryty małym dwuspadowym daszkiem, zaś dobudówka daszkiem

pulpitowym. Elewacje otynkowane, , na cokole, zwieńczone profilowanym gzymsem. Naroża ujęte lizenami. Rozczłonkowane prostokątnymi otworami okiennymi i drzwiowymi. Otwory bez opasek.

Park podworski w Nowym Narcie zlokalizowany jest w centrum wsi, w sąsiedztwie kościoła parafialnego i Domu Strażaka, u zbiegu dróg prowadzących z Jeżowego do Woli Raniżowskiej i Bojanowa.

Park powstał na pocz. XIX wieku. W połowie XIX wieku wieś była własnością Leona Ryłskiego i Jadwigi z Ryłskich Stanisławowej Dolańskiej. Znajdował się tu dwór, leśniczówka, młyn i czworaki. Następnym właścicielem Nowego Nartu, jak i dworu był baron Jan Goetz z Okocimia, który nabył majątek w 1918 roku.

W czasie I wojny światowej dwór został spalony i już go nie odbudowano. Po Goetzu dwór odziedziczyła jego córka, Maria Komorowska, która była jego właścicielką do 1941 roku. Następnie dokonano wysiedlenia Nowego Nartu.



*Zespół dworski w 1853 r. Źródło: Encyklopedia Jeżowego,
http://jezowe24.pl/wiki/Park_podworski_w_Nowym_Narcie*

W okresie świetności dworu park był podzielony na trzy części. W pierwszej części stał dwór, najprawdopodobniej drewniany na podmurówce. Przed jego frontem od strony południowej znajdował się kolisty podjazd.

Główny wjazd do dworu był jednocześnie głównym wjazdem na teren założenia i znajdował się od strony południowo-zachodniej. W otoczeniu dworu założenie

parkowe składało się ze swobodnie kształtowanych grup drzew i krzewów oraz pojedynczych egzemplarzy drzew. Układ dróg dojazdowych i ścieżek był swobodny, a ich nawierzchnia prawdopodobnie naturalna. Wśród drzewostanu występowały gatunki obcego pochodzenia. Założenie posiada cechy charakterystyczne dla XIX wiecznych parków krajobrazowych.

W części północno-zachodniej znajdował się ogród warzywny z sadem. Miał on postać regularnych kwater. Przypuszcza się, iż dwie scharakteryzowane części parku były najstarsze i pochodziły z co najmniej XVIII wieku.

Prawdopodobnie w połowie XIX wieku założenie zostało poszerzone o część północno-wschodnią. W tej części znajdował się kolisty klomb, od którego rozchodziły się swobodne ścieżki. Przy wschodniej ścianie części położony był staw. Powierzchnie poza ścieżkami były zadarnione.

Całość założenia parkowego z dworem ogrodzona była płotem z drewnianych sztachet oraz murowanych słupków.

Mapa z 1853 roku pokazuje również zabudowania gospodarcze, jakie znajdowały się po południowej stronie drogi przebiegającej przez wioskę. Były to: kuźnia, stelmacharnia, spichlerz, stajnia i obory. Do północno-zachodniej części założenia parkowego przylegały zabudowania cegielni wraz z zagłębieniami, z których wybierano glinę. W pobliżu północno-wschodniego narożnika założenia znajdowała się gorzelnia. Na wschód za drogą znajdował się młyn, który istnieje do dnia dzisiejszego oraz czworaki.

Po spaleniu dwór nie został już odbudowany. Park stracił również funkcję rezydencjalną. Dokonano zmiany jego poszczególnych części. Na terenie ogrodu warzywnego i we wschodniej części wprowadzono drzewostan. Wyniosły i okazały starodrzew parku leżący w centralnej części wsi posiada duże znaczenie krajobrazowe i stanowi pozytywny element krajobrazu wiejskiego o charakterze kulturowym.

Kapliczki i figury świętych.

Kapliczki i figury świętych wrosły w nasz krajobraz i są nieodłącznym jego elementem. Można je spotkać przy drogach, na rozstajach, na leśnych duktach, wśród pól, na rynkach miasteczek, czy w przydomowych ogródkach. Tradycja ich wznoszenia sięga początków chrześcijaństwa, kiedy w miejsce pogańskich świątyń z kamienia i innych symboli stawiano krzyż, jako znak zwycięstwa wiary chrześcijańskiej. Spotykane na obszarze gminy kapliczki i figury przydrożne oraz krzyże wzniesione przez wiejskich cieśli, wykute przez ludowych lub na pól ludowych kamieniarzy, są najczęściej bardzo skromne, grubo i nieudolnie wykonane. Wyrazna ich rodzimość oraz dodatnie funkcje w krajobrazie budzą żywe zainteresowanie tymi zabytkami i podkreślają ich znaczenie dla kultury regionu.

Pierwszą grupę stanowią kapliczki tzw. wnękowe w formie ustawionej na wysokim cokole niszy, przykrytej daszkiem siodłowym. Są to wnęki wykonane

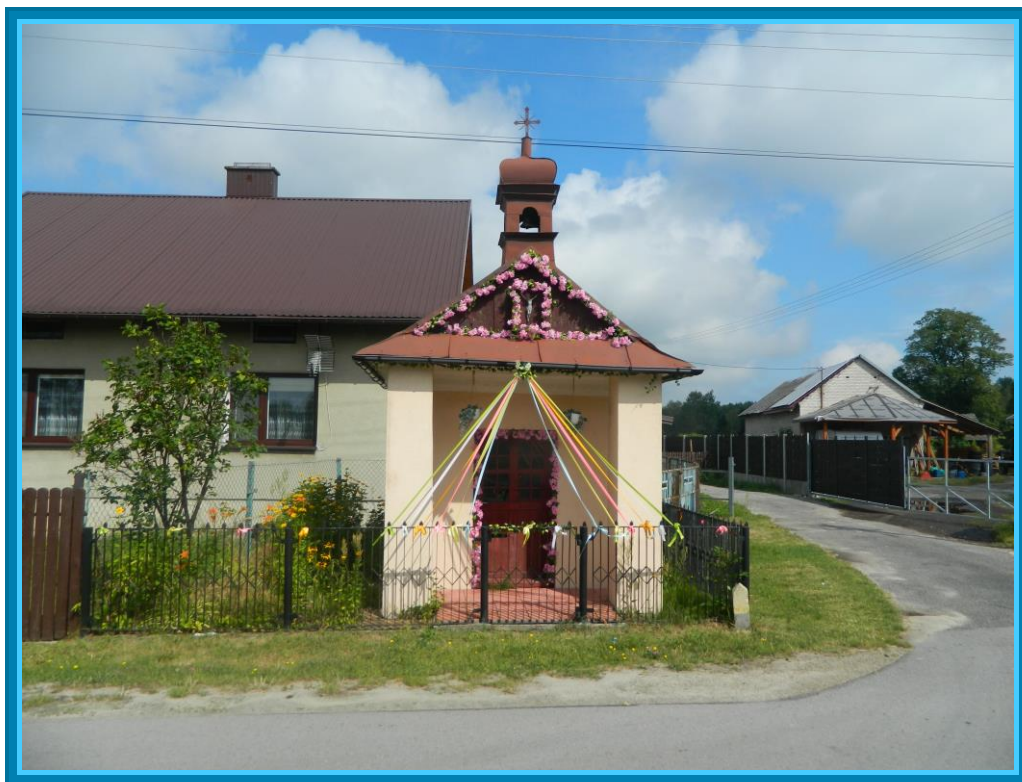
w szczytach murowanych, rzadziej drewnianych domków. Umieszcza się w nich figurki lub obrazki. Od frontu wnętrza ma zazwyczaj otwór prostokątny lub prostokątny zamknięty łukiem półkolistym, łukiem z uskokiem albo łukiem ostrym. Tego rodzaju kapliczki występują w Jacie, Jeżowie, Krzywdach, Nowym Narcie, Sójkowej i Starym Narcie.



*Nowy Nart – kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa,
fot. D. Komada, 08. 2025 r.*

Osobną grupę stanowią kapliczki kubaturowe tzw. domkowe. Jest to niejako etap pośredni pomiędzy architekturą kościelną a budownictwem chłopskim, to często wręcz małe świątynie, miniatury okazałych domów Bożych. Budowano je z drewna, czy też murowano z kamieni i cegły. Ściany tych małych świątyń są z reguły tynkowane na zewnątrz i wewnątrz lub pobite drewnianą szalówką. Dach w przeszłości pokryty bywał dranicami, gontem, dachówką obecnie coraz częściej blachą lub blachodachówką. Kapliczki domkowe wznoszone były na planie kwadratu, prostokąta, prostokąta z zaokrąglonymi narożami czy też prostokąta z częścią prezbiterialną, zamkniętą wielobocznie (najczęściej trójbocznie). Przykryte są dachem: dwuspadowym, namiotowym, trójspadowym, czterospadowym. Dach wieńczy czasem wieżyczka na sygnaturkę, mająca bardzo różne formy. Często są tu cebulaste kopuły z latarnią, a także wieżyczki wieloboczne i wielokondygnacyjne nakryte dachem namiotowym. Kapliczki te posiadają wewnątrz najczęściej niewielki drewniany ołtarzyk złożony ze stołu ołtarzowego i rzeźbionej nastawy. Niekiedy zamiast nastawy ołtarzowej na ścianie w części prezbiterialnej zawieszony jest obraz lub półeczka na której ustawiono figurę. Tego typu kapliczki występują w Groblach,

Jeżowem i Zalesiu.



Groble- Sibigi – kapliczka MB Częstochowskiej, fot D. Komada, 08. 2025 r.

Kolejną grupą kapliczek występujących na terenie gminy Jeżowe stanowią kapliczki postumentowe. Są one prawie wyłącznie wykonywane z kamienia lub murowane z kamienia albo z cegły. Postument podobnie jak słup w przypadku kapliczek słupowych, ustawiony jest wprost na gruncie, na podmurówce, na szerszym i głębszym cokole lub na kilkustopniowej bazie. Zwieńczeniem kapliczki postumentowej jest z reguły kamienna figura. Przykładami tego typu kapliczek na terenie gminy Jeżowe są figury: MB Niepokalanie Poczętej i Najświętszego Serca Pana Jezusa stojące na terenie cmentarza przykościelnego w Jeżowie.

Budownictwo wiejskie.

Z typem osadnictwa związane są rodzaje zagród występujących na obszarze puszczańskim. Jedynym źródłem umożliwiającym prześledzenie rozwoju zagrody wiejskiej w XIX i na początku XX wieku są zachowane w terenie nieliczne już przykłady dawnego budownictwa oraz analiza austriackich map katastralnych z połowy XIX wieku, na których w miarę precyzyjnie nanoszono zagrody i ich usytuowanie w stosunku do dróg wiejskich i pól, części świata itp.

Pierwotnie zabudowa wiejska była drewniana, jednak ze względu na nietrwałość materiału uległa ona zniszczeniu i była wymieniana na nową. Również pożary oraz okres I i II wojny światowej spowodowały poważne straty wśród tych obiektów. Pomimo powstania od lat 60-tych XX w. szeregu budynków murowanych,

często o architekturze niedostosowanej do miejscowej tradycji oraz krajobrazu kulturowego do chwili obecnej zachowało się wiele obiektów drewnianych. Pierwotna zabudowa drewniana była z bali drewnianych, w konstrukcji zrębowej, o węglach łączonych na „obłap” później na „rybi lub jaskółczy ogon”. Końce belek były pierwotnie nieobcinane, a dopiero później równo obcięte. Dachy domów były krokwiowe, czterospadowe, kryte słomą, wysokie. Domy zwrócone były szczytem do drogi, głównie jednoraktowe, długie z sienią przelotową i częścią gospodarczą pod jednym dachem (po jednej stronie sieni była izba, a po drugiej komora, obora). Często do domu dobudowywane były aneksy gospodarcze (stajnie, szopy itp.) Obiekty tego typu zachowały się w: Sójkowej, Starym Narcie, Cholewianej Górze – Pogorzałce, Zalesiu, Jeżowie, Krzywdach i Groblach.



Jeżowe – Stodoła przy domu nr 423, fot. D. Komada, 08.2025 r.

Na terenach lasowiackich budowane były również chałupy dwutraktowe, których pojawienie można łączyć z kolonizacją józefińską w widłach Wisły i Sanu. Chałupy te były znacznie większe od chałup spotykanych na tym terenie. Na uwagę zasługuje w nich obszerna sień z dużym kominem, we wnętrzu którego wydzielano wędzarnię. Po jednej stronie sieni była izba z alkierzem bądź komorą lub izba oraz kuchnia, natomiast po drugiej stronie sieni znajdowały się dwie izby lub izba z komorą. Część sieni położonej za kominem była najczęściej użytkowana jako kuchnia, rzadziej jako komora. Można przypuszczać, że naśladując obszerne chałupy kolonistów józefińskich okoliczni chłopci wznosili podobne chałupy dwutraktowe. Były one jednakowoż nieco mniejsze i o skromniejszym programie użytkowym.

Nie można też pominąć spotykanych tutaj chałup z gankiem, jak nazywano domy z niewielką wnęką umieszczoną przed sienią. Chałupy tego typu zbudowane w II połowie XIX i na początku XX wieku występują w Jeżowie czy też Sójkowej.



*Sójkowa – Dom dwutraktowy nr 60,
fot. D. Komada, 08. 2025 r.*



*Stary Nart – Dom jednoraktowy nr 79,
fot. D. Komada, 08. 2025 r.*

W okresie międzywojennym zaczęto zmieniać formę dachu z czterospadowego na dwuspadowy i jego pokrycie, ściany szalowano deskami.

Wiele obiektów o zmienionej architekturze zachowało się w Zalesiu, Jeżowie czy też w Groblach. Wpisują się one w naturalny krajobraz kulturowy miejscowości.

3.2. Zabytki ruchome.

a/ wpisane do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru zabytków w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzealnego lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wedle stanu obecnego na terenie Gminy Jeżowe znajduje się 37 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków, na mocy dwóch decyzji w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków. Są to następujące decyzje:

- **Decyzja B – 6 z 10 września 1999 r.**

Wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. Św. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Jeżowie (według załączonego do decyzji spisu, stanowiącego integralną część decyzji, obejmuje 36 obiektów znajdujących się w kościele).

- **Decyzja B - 21 z 01 września 2000 r.**

Pomnik ks. Stanisława Stojałowskiego wraz z ogrodzeniem, usytuowany przy drodze Jeżowe - Centrum, (działka 391)

b/ w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Jeżowe funkcjonuje instytucja muzealna pod nazwą Muzeum Chrystusa Frasobliwego im. Ks. Ludwika Bielawskiego w Jeżowie. Pierwotna nazwa to Zbiornica Sztuki Ludowej. Ze względu na obfitą kolekcję rzeźb Chrystusa Frasobliwego przybrało oryginalną nazwę – Muzeum Chrystusa Frasobliwego w Jeżowie. Muzeum w Jeżowie jest jedyną placówką w Polsce posiadającą zbiory o tej tematyce. W placówce zgromadzono wiele obrazów i rzeźb o treści religijnej. Większość eksponatów zgromadził założyciel jeżowskiego muzeum – ks. Ludwik Bielawski, będący w latach 1958–1994 proboszczem Parafii Narodzenia NMP w Jeżowie. Muzeum mieści się w najstarszym obiekcie murowanym w gminie Jeżowe, pochodzącym z lat 1822–1824. W latach 90. XX wieku zmieniono przeznaczenie budynku, w którym ks. Ludwik Bielawski zaczął urządzić muzeum. W latach 2009–2010 przeprowadzono modernizację budynku i stworzono Muzeum Chrystusa Frasobliwego. Uroczyste otwarcie placówki miało miejsce 30 maja 2011 roku. Dnia 17 września 2023 muzeum otrzymało imię ks. Ludwika Bielawskiego.

3.3. Zabytki archeologiczne.

Gmina Jeżowe położona w północnej części województwa podkarpackiego pod względem fizjograficznym obejmuje część Płaskowyżu Kolbuszowskiego (Wysoczyzny Kolbuszowskiej), położonego między dolinami Sanu i Wisłoki oraz Równiny Tarnobrzeskiej, wchodzących w skład makroregionu Kotliny Sandomierskiej.

Płaskowyż ma charakter lekko falistej równiny o wysokości od 200 do 260 m n.p.m. Pod względem geologicznym jest to garb podłoża miocénskiego, pokryty cienką warstwą czwartorzędowych piasków, żwirów i glin, których miąższość wzrasta na zboczach. Na wierzcholinie są wychodnie ilów miocénskich.

Równina Tarnobrzeska nazywana również Równiną Rozwadowską, to mezoregion fizycznogeograficzny będący częścią Kotliny Sandomierskiej, znajduje się na północ od Płaskowyżu Kolbuszowskiego, między Niziną Nadwiślańską a Doliną Dolnego Sanu. Region ten charakteryzuje się równinną powierzchnią zbudowaną z piasków rzecznych, które obecnie są zwydmione.

Kotlina Sandomierska jest zapadliskiem przedgórskim (przedkarpackim) o charakterze obniżenia erozyjnego, a jednocześnie jest ona basenem akumulacyjnym dla rzek karpackich.

Występująca na terenie Płaskowyżu Tarnowskiego i Równiny Tarnobrzeskiej duża liczba cieków wodnych powoduje, że na obszarze gminy Jeżowe znajduje się bardzo duża liczba stanowisk archeologicznych. Znane są one z badań stacjonarnych i powierzchniowych wykonywanych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Stanowiska posiadają różną wartość poznawczą.

Analizując stan osadnictwa prehistorycznego i średniowiecznego na obszarze Gminy Jeżowe należy zdawać sobie sprawę z odmiennych niż obecnie warunków naturalnych. Podstawowymi czynnikami determinującymi życie społeczeństw pierwotnych był: klimat, gleby, rzeźba terenu oraz szata roślinna.

Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu paleolitu (ok. 9000 – 8300 lat p. n. e.) i są pozostałościami sezonowych obozowisk zakładanych przez wyspecjalizowanych myśliwych. Zamieszkiwane były one przez niewielkie, z reguły kilku lub kilkunastoosobowe grupy łowców, używających do wyrobu narzędzi głównie krzemienia, a także rogu, kości i drewna. Ślady osadnictwa z tego okresu na obszarze gminy występują w Cholewianej Górze.

Po ostatecznym ustąpieniu lądolodu i ociepleniu się klimatu formacje tundrowe stopniowo zastępowane były leśnymi.

Okres ten datowany na przełom plejstocenu i holocenu, czyli około 8000 lat p.n.e. nazywany jest mezolitem. W tym czasie następuje migracja części wyspecjalizowanych myśliwych na północ i wschodnie obrzeże Bałtyku. Społeczności, które nie migrowały, zdołały przejść proces adaptacji, wytwarzając nowy model gospodarczy i kulturowy, uwidoczniły poprzez miniaturyzację i geometryzację narzędzi krzemiennych. Materiał archeologiczny datowany na okres mezolitu (epoka kamienia) na terenie gminy reprezentują stanowiska w Jeżowie, Jacie, Starym Narcie i Zalesiu.

Pomimo zarysowanych wyżej różnic kulturowych, model ekonomiczny tych społeczności był podobny i stanowił udoskonalenie gospodarki łowiecko – zbierackiej znanej ze schyłkowego paleolitu. Rozprzestrzenienie się lasów zmieniło warunki polowań. Powszechnie używany był łuk. Duże ilości zbrojowników krzemiennych znajdujących się na stanowiskach świadczą o znaczeniu łowiectwa, jako podstawowej formy gospodarczej. Ostrza wykorzystywane były pojedynczo, jako groty strzał lub były składnikami dużych narzędzi kombinowanych typu harpunów. Szczególną odmianę łowiectwa stanowiło rybołówstwo, a o jego znaczeniu świadczy fakt koncentracji osadnictwa w strefie doliny Sanu.

Epoka neolitu (5800 – 2300 lat p. n. e.) wprowadzając gospodarkę wytwórczą związaną z zajęciami rolniczymi (uprawa roli, hodowla zwierząt) doprowadziła do zmiany systemu osadnictwa. Powstały stałe osady, w których jednym z ważniejszych zajęć była produkcja naczyń glinianych. Do najciekawszych stanowisk z tego okresu zaliczyć można stanowiska w Groblach, Jacie, Jeżowie, Nowym Narcie i Sójkowej.

Kultura pucharów lejkowatych jest pierwszą kulturą neolityczną, której ludność trwale opanowała tereny nad Dolnym i Środkowym Sanem. Należy przypuszczać, że przybyła ona tutaj z terenów położonych po zachodniej stronie Wisły, przede wszystkim z gęsto zaludnionej Wyżyny Sandomierskiej. Na obszarze gminy osadnictwo tej kultury reprezentowane jest przez stanowisko w Jeżowie, Starym Narcie i Zalesiu.

W okresie epoki brązu, ok. 1700 roku p.n.e., być może nieco wcześniej tereny środkowej i wschodniej Polski oraz zachodniej Ukrainy objęte zostają osadnictwem kultury trzcinieckiej. Gospodarka ludności kultury trzcinieckiej wykazuje wyraźnie dostosowanie do lokalnych warunków naturalnych, zwłaszcza glebowych. Na terenach o dobrych glebach, a jednocześnie starych tradycjach rolniczych, podstawowe znaczenie miała uprawa ziemi, poświadczona zarówno znaleziskami szczątków zbóż, jak i znanymi z odkryć pod nasypami kurhanów śladów orki radłem. Stanowiska kultury trzcinieckiej na obszarze gminy występują w Jeżowie, Starym Narcie i Zalesiu.

W ciągu środkowego (III), młodszego (IV) i późnego (V) okresu epoki brązu ukształtowała się i funkcjonowała tzw. grupa tarnobrzaska kultury łużyckiej. Wchodzi ona w skład wielkiego kompleksu tzw. kultur popielnicowych, obejmującego znaczne partie Europy zachodniej, środkowej i południowej, których wspólnym elementem był ciepły obrządek pogrzebowy i dominacja pochówków popielnicowych. Z obszaru gminy Jeżowe znanych jest obecnie stanowiska zlokalizowane w miejscowościach: Stary Nart i Zalesie.

W wyniku olbrzymich przemieszczeń ludności, jakie miały miejsce pod koniec IV i w V wieku n.e. na ten teren napływała także ludność słowiańska zamieszkująca pierwotnie tereny położone znacznie dalej na Wschodzie. Był to czas, kiedy rozpoczynał się okres zwany wczesnym średniowieczem, trwający aż do połowy XIII w.

Od przełomu VII i VIII wieku powstawały pierwsze ugrupowania plemienne, a w X wieku pierwsze organizmy państwowe. Z omawianego okresu pochodzi stanowisko archeologiczne: Jeżowe st. 37.

Z okresu późnego średniowiecza zachowało się stanowisko: Jeżowe st. 33.

Wykaz stanowisk archeologicznych gminy Jeżowe, będących w ewidencji i rejestrze zabytków stanowi załącznik nr 3 do niniejszego opracowania.

3.4. Krajobraz kulturowy.

Obszar Gminy Jeżowe pod względem ukształtowania powierzchni jest dość zróżnicowany krajobrazowo. W jego krajobrazie występują płaskodenne doliny rzeczne i wynoszące się ponad ich poziom wysoczyzny zwane płaskowyżami. Rolniczy charakter gminy znajduje odzwierciedlenie w krajobrazie, w którym dominują pola uprawne, przeplatane łąkami i pastwiskami. Wśród pól pojawiają się kępy zadrzewień i zakrzewień oraz niewielkie laski. Krajobraz urozmaicają rzeki, śródpolne oczka wodne, stawy czy starorzecza. Przez gminę płynie rzeka Głęboka (Jeżówka), będąca lewobrzeżnym dopływem rzeki Rudna, która jest lewobrzeżnym dopływem Sanu, rzeka Kubalówka, będąca lewobrzeżnym dopływem rzeki Głęboka oraz liczne potoki i kanały melioracyjne będące dopływami wymienionych rzek. Na

terenie gminy występuje jeden zbiornik wodny utworzony w obniżeniu terenu w miejscowości Jeżowe – Kowale (naturalny, częściowo pogłębiony) o pow. 1,2,0 ha.

Najbardziej atrakcyjna krajobrazowo jest wschodnia zachodnia część gminy porośnięta dużym kompleksem leśnym Puszczy Sandomierskiej (okolice Pogorzałka, Cholewianej Góry, Krzywd, Grobel oraz Łętowni), przeplatany łąkami i mokradłami.

Nieodłącznym składnikiem krajobrazu jest zabudowa skupiona we wsiach.

Głównymi dominantami krajobrazowymi wyróżniają się wsie: Jeżowe, Nowy Nart i Cholewiana Góra. W krajobrazie gminy szczególnie eksponowana jest zabudowa miejscowości położonej nad Jeżówką (Jeżowe).

Osadnictwo o starej metryce wykazuje ścisły związek z formami krajobrazu naturalnego. Najstarsza osada (Jeżowe) o charakterze lokacyjnym reprezentuje typ ulicówki. Charakterystyczne jest lokalizowanie zabudowy wsi po obu stronach jednej drogi; występuje w niej regularny układ wąskich pól uprawnych. Ten regularny układ liniowy powstawał do XIV w. jako efekt komasacji królewskich oraz upowszechnienia trójpólówki. Osadnictwo okresu nowożytnego reprezentowane jest przez wsie: Stary Nart, Nowy Nart, Sójkowa, Pogorzałka, Cholewiana Góra, Jata, Jeżowe -Kameralne, Groble i Krzywdy).

4. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń.

Słabe strony:

- niezadowalający stan zachowania wielu zabytków i historycznej przestrzeni,
- degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy,
- niepełna wiedza społeczeństwa o wartościach dziedzictwa kulturowego,
- brak miejscowych planów zagospodarowania dla niektórych wsi,
- brak tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych obiektów z terenu gminny,
- niewykorzystanie specyfiki dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego gminy w procesie jej promocji, edukacji, integracji jej mieszkańców i aktywizacji ruchu turystycznego na jej terenie.

Mocne strony:

- przeznaczenie części budżetu na restaurację zabytków,
- korzystna lokalizacja gminy na styku dwóch województw, sprzyjająca rozwojowi gospodarki,
- możliwość wykorzystania zasobu dziedzictwa kulturowego i niektórych obiektów zabytkowych dla potrzeb kultury, oświaty i obsługi ruchu turystycznego,
- sukcesywna rewitalizacja najważniejszych przestrzeni publicznych, takich jak otoczenie najcenniejszych obiektów zabytkowych, cmentarzy żołnierskich

- z czasów I wojny światowej i innych,
- propagowanie wiedzy o przeszłości Rudnika nad Sanem, wsi gminy i o zabytkach poprzez publikacje prasowe, wydawnictwa książkowe, prelekcje i internet,
 - sukcesywne przygotowywanie zasad zarządzania przestrzeniami zabytko – wymi dla poszczególnych obszarów, miejscowości i zespołów,
 - zaangażowanie organizacji społecznych do promocji zabytków oraz do opieki nad nimi i ich ochrony,
 - wdrożenie systemu konsultacji społecznych poprzedzających decyzje władz gminy w sprawach odnoszących się do zespołów i poszczególnych obiektów zabytkowych.
 - zaangażowanie w ochronę i promocję zabytków władz.

Szanse:

- walory harmonijnego krajobrazu kulturowego gminy,
- przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- interesująca historia Jeżowego oraz pozostałych wsi z terenu gminy,
- możliwość przystosowania i wykorzystania wielu obiektów dla obsługi ruchu turystycznego,
- możliwość pozyskania finansowania ochrony zabytków ze środków zewnętrznych,
- współpraca i koordynacja działań konserwatorskich z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu.

Zagrożenia:

- brak dbałości o wiele obiektów zabytkowych ze strony ich właścicieli i użytkowników,
- podejmowanie decyzji w sprawie losu zabytków bez uwzględniania ich wartości historycznych i artystycznych
- niespójność przepisów prawnych odnoszących się m.in. do zabytków powodująca, że znaczna część zidentyfikowanych zasobów dziedzictwa kulturowego pozostawiona jest jakiegokolwiek ochrony,
- presja na realizację różnych przedsięwzięć inwestycyjnych i prac wymuszających rozwiązania dla nich niekorzystne,
- nieuregulowane stany własnościowe obiektów i zespołów zabytkowych uniemożliwiające ich ochronę, zabezpieczenie lub przekazanie ich innym użytkownikom,
- szczupłość własnych środków finansowych gminy uniemożliwiająca właściwe utrzymanie pozostających w ich gestii obiektów zabytkowych,

- dekapitalizacja obiektów zabytkowych w wyniku ich porzucenia przez właścicieli, a także w wyniku przeprowadzanych w sposób niewłaściwy prac remontowych i adaptacyjnych,
- wysokie koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- zdarzenia losowe.

5. Zadania.

Koordinacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego jest warunkiem podstawowym i niezbędnym do realizacji zadań wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami.

Można to osiągnąć poprzez:

- uwzględnienie warunków ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego) i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody, równowagi ekologicznej w planach rozwoju gminy,
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań priorytetowych, wynikających z koncepcji zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnianie w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego, związanego z założeniami ruralistycznymi (od lipca 2026 r.- w Planie Ogólnym Gminy),
- wykorzystanie nowej formy prawnej ochrony zabytków jaką stanowi park kulturowy,
- przeciwdziałanie tendencjom rozpraszania zabudowy wsi,
- uwzględnianie w Studiach Uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów (od lipca 2026 r.- w Planie Ogólnym Gminy),
- przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołu obiektów ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń,
- wspieranie zamierzeń dążących do realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie,
- coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru i figurujących w gminnej ewidencji zabytków,

- zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej,

5.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

- Staranne planowanie przestrzenne wsi, respektujące wartości układu ruralistycznego,
- Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w strefach ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jeżowe (od lipca 2026 roku – w Planie Ogólnym Gminy Jeżowe) ze względu na potrzebę zapewnienia ładu przestrzennego i ochrony zespołów zabytkowej zabudowy.
- Nawiązanie w nowej architekturze do lokalnych wzorów i materiałów (regionalizm) i konsekwentnego egzekwowania praw w tym zakresie.
- Opracowanie katalogu form budownictwa regionalnego i jego praktyczne wykorzystanie przy realizacji nowych inwestycji przede wszystkim w zakresie budownictwa mieszkalnego, zwłaszcza na obszarach stref ochrony konserwatorskiej i historyczne ukształtowanych i czytelnych do dziś układów przestrzennych.
- Ochrona najcenniejszych obiektów „in situ”.
- Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego, oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje, itp.).
- Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów.

5.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów, charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, na którym zlokalizowana jest gmina.

- Podjęcie działań zmierzających do objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych o znaczących dla regionu wartościach historycznych, artystycznych i naukowych.

Proponuje się uwzględnienie w ww. działaniach następujących obiektów:

- dawny kościół parafialny p.w. MB Nieustającej Pomocy w Nowym Narcie,
- kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP w Jeżowie,
- dawny kościół parafialny p.w. Niepokalanego Serca NMP w Cholewianej Górze,
- kaplica p.w. św. Tomasza i św. Zofii w Zalesiu,
- kapliczka przydrożna w Groblach,
- figura Najświętszego Serca Pana Jezusa przy kościele paraf. pw. Narodzenia

NMP w Jeżowie,

- figura Matki Bożej przy kościele paraf. pw. Narodzenia NMP w Jeżowie,
- kapliczkę św. Jana Nepomucena w Nowym Narcie.
- Prowadzenie prac remontowych w obiektach zabytkowych, stanowiących własność władz samorządowych, zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi.

W pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne.

- Samorządowy system preferencji finansowych dla właścicieli i użytkowników zabytków (m.in. ulgi i zwolnienia podatkowe, partycypacja w kosztach).
- Wspieranie działań zmierzających do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o wybitnych w skali gminy, dających jednak możliwość adaptacji do nowej funkcji, służącej (bezpośrednio lub pośrednio) społeczności lokalnej:
 - młyn podworski w Nowym Narcie.
- Starania o zachowanie i ochronę drewnianego budownictwa w mieście i gminie; zachowanie nielicznych już „enklaw” tego budownictwa.
- Dążenie do zabezpieczenia, konserwacji i zachowania nielicznych już najstarszych i najcenniejszych obiektów budownictwa.
- Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych organizowanych w zabytkowych budynkach jako jedna z możliwych form ratowania niedoinwestowanych, niszczących i ginących z krajobrazu obiektów drewnianych.
- Zapewnienie respektowania wymogów ochrony konserwatorskiej w stosunku do obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej.
- Prowadzenie w pierwszej kolejności prac zabezpieczających i powstrzymujących proces destrukcji, remontowanie zgodnie z wymogami konserwatorskimi, preferowanie działań zabezpieczających autentyczną substancję zabytkową.
- Eliminowanie prac adaptacyjnych i remontowych przeprowadzanych ze szkodą dla substancji zabytkowej obiektu.
- Reagowanie samorządu na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków, w konsekwencji prowadzące do uszkodzeń i zniszczeń.
- Przy sprzedaży przez gminę obiektów zabytkowych preferowanie inwestorów zobowiązujących się do właściwego zagospodarowania obiektów nieużytkowanych.
- Wdrożenie systemu wsparcia finansowego dla właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów (wpisanych do rejestru i do Gminnej Ewidencji Zabytków) przeznaczonego na wykonanie remontów i konserwacji budynków (ulgi podatkowe, finansowanie prac inwentaryzacyjnych i dokumentacyjnych, współfinansowanie remontów).
- Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów, ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwa-

torskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń.

- Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp.
- Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków:
- monitoring dotyczący stanu zachowania obiektów zabytkowych, prowadzonych prac remontowych i konserwatorskich oraz bieżące wprowadzanie danych do komputerowej bazy ewidencji gminnej,
- wypracowanie zasad wymiany informacji i aktualizacji danych dotyczących obiektów zabytkowych, objętych gminną ewidencją zabytków pomiędzy Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu a Urzędem Gminy w Jeżowie

5.3. Opieka nad zabytkami ruchomymi.

- Wspieranie prac konserwatorskich zespołów zabytków ruchomych w kościołach parafialnych w Jeżowie i Nowym Narcie (dawny).
- Należy wykonać karty ewidencyjne zabytków ruchomych znajdujących się w dawnym kościele parafialnym w Nowym Narcie i kaplicy w Zalesiu.
- Podjęcie działań w zakresie ochrony zabytkowego wyposażenia kapliczek przydrożnych drogą wymiany oryginałów na kopie oraz umieszczanie zabytków w zbiorach publicznych (państwowych i kościelnych).

5.4. Ochrona wartości niematerialnych.

- Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmacnianie procesów integracyjnych w społeczności lokalnej.
- Utrwalenie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca, lokalizacji nieistniejących obiektów o znaczeniu dla historii regionu np. cmentarzy żydowskich, mykwy czy synagogi.
- Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowych – przysiółków, historycznych nazw ulic itp., inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie, promujących lokalną historię i lokalne tradycje.
- Utrzymanie i bieżąca konserwacja figur przydrożnych i pomników połączone z kultywowaniem, dokumentowaniem i upowszechnianiem tradycji związanej z tymi obiektami.
- Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp., poprzez działalność wydawniczą (regionalia), prowadzenie

lekcji na temat przeszłości kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.

- Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania, wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi, jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).
- Otaczanie opieką historycznych miejsc kultu religijnego.
- Wspieranie i promowanie lokalnych inicjatyw – imprez kultywujących tradycje, regionalny strój, obrzędy.

5.5. Opieka nad zabytkami archeologicznymi.

Dziedzictwo archeologiczne ma zasadnicze znaczenie dla wiedzy o historii ludzkości. Skutki ostatnich wojen, industrializacja, nielegalne i nienaukowe wykopaliska sprawiły, że wśród europejskiej społeczności wzrosła świadomość w tym zakresie. W styczniu 1992 roku w La Valetta przyjęto Europejską Konwencję o ochronie dziedzictwa archeologicznego, nakładając na sygnatariuszy obowiązek objęcia przez państwo ochroną reliktyw przeszłości oraz właściwego kształtowania prawa w celu ich ochrony. Polska jest sygnatariuszem tej konwencji.

- Dla właściwej i pełnej ochrony dziedzictwa i środowiska kulturowego ważne jest rozpoznanie i zbadanie materiału archeologicznego. Podstawowym programem badawczym, realizowanym w Polsce od połowy lat 70-tych XX wieku, którego celem jest rejestracja stanowisk archeologicznych w oparciu o badania powierzchniowe jest Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Na podstawie wyników tworzony jest wykaz stanowisk archeologicznych w obrębie terenu, stanowiącego fragment umownie podzielonego obszaru Polski (prostokąt o powierzchni ok. 35 km²). Ilość stanowisk na poszczególnych obszarach jest zróżnicowana, zestawienie liczbowe jest ciągle aktualizowane. Niewielki procent wszystkich stanowisk jest dogłębnie przebadany. Dla Radomyśl Wielki wykonano AZP na przełomie lat 80-tych i 90-tych XX wieku.
- Stanowiska archeologiczne ze względu na położenie (w dużej masie) na polach uprawnych są zagrożone dewastacją i nieodwracalną utratą. Wśród miejscowej ludności nie ma świadomości wieku owych zabytków. Ochrona stanowisk archeologicznych często to tylko dobra wola użytkownika pola. Trudno winić miejscową ludność za nienależytą dbałość, ale brak aktualnej wiedzy prowadzi właśnie w tym kierunku.
- Obszar Gminy Jeżowe charakteryzuje się występowaniem interesujących stanowisk archeologicznych. Część z nich należałoby objąć badaniami wykopaliskowymi, które umożliwiłyby ich pełniejszą charakterystykę. Rozpoznanie należałoby przeprowadzić na stanowiskach z wszystkich okresów; wydaje

się, że ważne byłyby stanowiska, na których stwierdzono wielofazowość zasiedlenia.

- Wszelkie prace ziemne w obrębie zlokalizowanych stanowisk archeologicznych prowadzić należy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5.6. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

5.6.1. Rozwój turystyki i działania promocyjne:

- a/ kreowanie szlaków edukacyjno – turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego gminy,
- b/ wspieranie rozwoju agroturystyki z wykorzystaniem zabytkowych obiektów budownictwa drewnianego,
- c/ wykorzystanie zasobów kulturowych w promocji gminy i intensyfikacji jej rozwoju, szczególnie obszarów wiejskich np. w powiązaniu z ochroną środowiska, inwestycjami w otoczeniu rolnictwa, ochroną tradycyjnych form gospodarowania.

5.6.2. Działania edukacyjne:

- a/ inicjowanie i wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia ochrony dóbr kultury,
- b/ budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków,
- c/ wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn,
- d/ popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę i znanstwo dziedzictwa kulturowego,
- e/ wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa archeologicznego,
- f/ inicjowanie i wspieranie rozwoju szkolnych izb tradycji (gromadzących dawne i współczesne fotografie dokumentujące przestrzeń kulturową; przedmioty użytku codziennego przodków itp.).

6. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe.

Zakłada się, że zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe będą realizowane w wyniku następujących działań:

- a/ ścisła współpraca władz samorządowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, parafiami,

organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami i regionalnymi ośrodkami naukowymi,

b/ działania własne władz samorządowych:

- **prawne** – sporządzenie i uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków województwa podkarpackiego obiektów, które winny być objęte ochroną, powoływanie parków kulturowych,
- **finansowe** – należyte utrzymywanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, będących własnością gminy oraz stosowanie systemu dotacji i ulg finansowych, nagród, czy zachęt dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych,
- **programowe** – realizacja projektów i programów regionalnych,
- działania promocyjne i edukacyjne,

c/ działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prezydent, burmistrz, wójt ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Zaleca się, aby sprawozdania te były przekazywane do wiadomości Urzędu Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu.

Kolejna edycja (aktualizacja programu opieki nad zabytkami Gminy Jeżowe ma być opracowany po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Gminy Jeżowe.

7. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe.

Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 1 i ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prezydent, burmistrz, wójt ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Zaleca się, aby sprawozdania te były przekazywane do wiadomości Urzędu Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,* wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów

zabytkowych,

- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,
- liczba zabytków oznakowanych znakiem błękitnej tarczy.

8. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe.

Przygotowany program jest zbiorem celów dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie władz samorządowych, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponować może samorząd. Zakłada się zatem, że źródłem finansowania zadań będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub zasięgu władz samorządowych, jak również inne źródła (prywatne, rządowe itp.). Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku.

Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- 1) rządowy program odbudowy zabytków,
- 2) dotacje ministra kultury,
- 3) programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 4) promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 5) dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 6) dotacje powiatowe,
- 7) dotacje gminne,
- 8) dotacje Województwa.

Źródła zagraniczne:

- 1) źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- 2) źródła poza unijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

8.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE**RZĄDOWY PROGRAM ODBUDOWY ZABYTKÓW.**

Na mocy Uchwały Nr 232/2022 Rady Ministrów z 23 listopada 2022 roku został ustanowiony Rządowy Program Odbudowy Zabytków. Ma on na celu wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych, a tym samym przyczynienie się do poprawy ich stanu i uchronienia przed degradacją i niszczeniem. Program skierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dopuszcza on finansowanie obiektów posiadających wpis do rejestru lub ewidencji zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Dofinansowanie przyznawane jest na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Dofinansowanie może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z programu może wynieść maksymalnie 98 %, a minimalny wkład własny – 2 %.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz

popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a/ Ochrona zabytków

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Ochrony Zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo, że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac.

Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczenia. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania.
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 roku, poz. 282).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pk. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty

budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA !!! – * sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b/ Ochrona zabytków archeologicznych

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane w ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników

przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury,
 - 2) państwowe instytucje kultury,
 - 3) organizacje pozarządowe,
 - 4) publiczne uczelnie akademickie,
 - 5) niepubliczne uczelnie akademickie,
 - 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.
1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
 2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
 3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procento-

wego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:
 - wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
 - autorów tekstów i opracowań,
 - redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.
2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:
 - analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
 - wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
 - konserwacja zabytków ruchomych,
 - wykonanie zdjęć lotniczych,
 - badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe
3. Koszty związane z publikacją, w tym:
 - projekt, skład, łamanie, druk,
 - opracowanie fotografii i ilustracji,
 - tłoczenie płyt,
 - publikacja w internecie.
4. Organizacja realizacji zadania, w tym:
 - wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
 - zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
 - zakup niezbędnych materiałów biurowych,
 - koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
 - koordynacja zadania,
 - obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).
5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

c/ Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej.

Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej,
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup

instrumentów muzycznych,

- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko,
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury,
 - 2) państwowe instytucje kultur,
 - 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury,
 - 4) organizacje pozarządowe,
 - 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.
1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:
 - 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt 2 i pkt 3 regulaminu priorytetu,
 - 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt 1 i pkt 4 regulaminu priorytetu.
 2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
 3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:
 - 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł,
 - 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego,
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego,
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego,

- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg),
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia,
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz,
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych,
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego,
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne,
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie,
- urządzenia biurowe,
- meble,
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem,
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny,
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.), sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.),
- środki transportu służące działalności kulturalnej,
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej,
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia,
- transport zakupionego wyposażenia.
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko,
- budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych wraz z zakupami

niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem, jak w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt 1 regulaminu priorytetu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest **Promesa dla Kultury Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

„Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów,

ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO - Wspieranie działań muzealnych.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: *Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów*

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie z dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną.

PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO**- Kultura ludowa i tradycyjna.**

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Narodowych Instytucji Kultury Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszącymi się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach, których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Ze względu na specy-

fikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. W roku 2017 zakres programu pozostaje nadal rozszerzony o zadania, związane w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik in situ – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym, jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu funkcjonowania.

PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

- Groby i cmentarze wojenne w kraju.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Dziedzictwa Kulturowego

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem. Realizacja ustawowych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na:

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich,
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie,
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych,
- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwatery/cmentarza

wojennego,

- dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych,
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłocznego działania,
- opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej,
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego,
- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji, i promocji,
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów,
- stosowanie, w ramach obowiązujących przepisów prawa, rozwiązań sprzyjających lepszej ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych.

Beneficjenci:

- samorządowe instytucje kultury (które nie są współprowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego),
- organizacje pozarządowe,
- jednostki samorządu terytorialnego ,
- uczelnie publiczne i uczelnie niepubliczne,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

ŚRODKI FUNDUSZU KOŚCIELNEGO.

Fundusz, będący w dyspozycji Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych) powstał w oparciu o art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9 poz. 87 z późn. zm.) i § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61 poz. 354). Stanowi formę rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane są wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Ze środków Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże, ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz, takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków,
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego,
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 poz. 282),
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek, o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Przeznaczenie udzielonego wsparcia:

Z budżetu Województwa Podkarpackiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na terenie województwa podkarpackiego, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, w szczególności na:

- prowadzenie prac konserwatorskich zabytkowego wyposażenia i wystroju zabytków nieruchomych posiadających najwyższą wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- podejmowanie prac konserwatorskich kolekcji stanowiących zbiory zabytkowych przedmiotów i dzieł zgromadzonych i uporządkowanych oraz opracowanych i udostępnianych publicznie,
- prace konserwatorskie dotyczące zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, w szczególności: wybitnych dzieł dawnej sztuki (np.: polichromie, rzeźby, malarstwo sztalugowe, ołtarze), rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcji stanowiących zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych; wytworów techniki charakterystycznych dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwój cywilizacyjny,
- podejmowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy substancji zabytku nieruchomego wraz z jego otoczeniem oraz w historycznych układach urbanistycznych, ruralistycznych i w historycznych zespołach budowlanych,
- przedsięwzięcia, które polegają na prowadzeniu prac konserwatorskich lub restauratorskich przy najwartościowszych i najcenniejszych z punktu widzenia wartości dziedzictwa kulturowego i wartości artystycznej, zabytkach nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, będących: układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa sakralnego, dziełami budownictwa obronnego, obiektami dawnego przemysłu, zabytkowymi cmentarzami, miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne.

W pierwszej kolejności wsparcie finansowe w postaci dotacji z budżetu województwa otrzymują prace konserwatorskiej, restauratorskie i budowlane unikatowych zabytków województwa podkarpackiego, tj. wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, uznanych za pomnik historii, włączonych do parku kulturowego oraz najcenniejszych obiektów w skali kraju i regionu spośród wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Uprawnieni beneficjenci środków:

O dotację może ubiegać się każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku, jeżeli posiadanie to oparte jest o tytuł prawny do zabytku wynikający z użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Pomocą finansową obejmowane są prace przy obiektach, które uznane zostały za zabytek i wpisane są do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program prac musi być uzgodnionych w WKZ i potwierdzony stosownym pozwoleniem konserwatorskim na wnioskowany zakres.

Szczegółowe kryteria oraz tryb weryfikacji i przyznawania pomocy finansowej, jak też jej realizacji określa stosowny regulamin przyjmowany w postaci uchwały Sejmiku Województwa Podkarpackiego.

Cel przekazania środków:

W ramach mecenatu samorząd Województwa Podkarpackiego udziela dotacji celowych w zakresie kultury i sztuki na następujące projekty:

- organizacja festiwali, konkursów, przeglądów, spotkań, plenerów, kursów, warsztatów, konferencji, seminariów, tournée zespołów artystycznych, wystaw artystycznych, historycznych, muzealnych i innych imprez mających istotne znaczenie dla polskiej kultury i sztuki oraz ich zagranicznej promocji, w tym fundowanie nagród,
- upowszechnianie, promocja i popularyzacja dokonań z zakresu kultury i sztuki oraz twórczości i wykonawstwa artystycznego w kraju i za granicą,
- organizacja imprez przeznaczonych dla Polonii, emigracji i Polaków za granicą,
- edukacja kulturalna dzieci i młodzieży realizowana w różnych formach,
- wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego, twórczości ludowej oraz ochrona unikalnych i zanikających zawodów i umiejętności artystycznych i ich warsztatów,
- ochrona i propagowanie kultury mniejszości narodowych,
- wydawanie niskonakładowych książek, czasopism, periodyków ulotnych, nut, katalogów wystaw i zbiorów, opracowań naukowo-badawczych i krytycznych.

O dotacje w ramach mecenatu mogą występować:

- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057),
- osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz

o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82 ust 1 precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

8.2. ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE

1) Źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych

Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2021-2027)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono:

Oś priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego.

Priorytet Inwestycyjny 6.3: Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Jego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. W związku z tym priorytetowym wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski.

2) Źródła poza unijne.

MECHANIZM NORWESKI

Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

Cele i obszary wsparcia.

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program przyczyni się do osiągnięcia tego celu poprzez wsparcie nakierowane na projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe stanowią czynnik rozwoju miast i regionów, przyczyniając się do wzrostu ich atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej. Aż 70% światowej turystyki stanowi turystyka kulturowa, inwestycje w kulturę stymulują również rozwój sektora usług (w tym przemysłów kultury i kreatywnych) i nowych miejsc pracy. Polska kultura przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku kraju w Europie i na świecie stając się rozpoznawalną marką. Jednocześnie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy międzynarodowej i tworzenie wspólnej europejskiej tożsamości. Ze względu na swój potencjał dziedzictwo kulturowe powinno być przedmiotem ochrony i finansowego wsparcia.

W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji, kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archi-

waliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

5% alokacji zostanie przeznaczone na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Nabór wniosków.

Przewiduje się jeden nabór wniosków w ramach programu. W przypadku niewykorzystania wszystkich środków w ramach pierwszego naboru, operator uruchomi drugi nabór wniosków.

Uprawnieni beneficjenci:

- państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wartość i poziom dofinansowania projektu

Minimalna wartość dofinansowania projektu wynosić będzie 1 000 000 euro (maksymalna nie została określona).

Poziom dofinansowania projektu wynosi do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych.

Partnerstwo na poziomie projektu z instytucjami z państw-darczyńców.

Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

FUNDUSZ WSPÓŁPRACY DWUSTRONNEJ EOG

Operator Programu rezerwuje część kwoty z budżetu Programu (w wysokości 1,5% całkowitych kosztów kwalifikowanych Programu) na potrzeby Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie Programu podczas jego wdrażania. W ramach całkowitego budżetu Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- ok. 83% będzie przeznaczone na poszukiwanie partnerów projektów z krajów Państw - Darczyńców przed lub w trakcie przygotowania wniosku aplikacyjnego dla projektu, rozwój takich partnerstw oraz przygotowywanie wniosków aplikacyjnych dla projektów partnerskich z Darczyńcami (wskaźnik „a”),
- ok. 17% będzie przeznaczone na tworzenie sieci, wymianę, dzielenie się i przekazywanie wiedzy, technologii, doświadczeń i najlepszych praktyk między Beneficjentami a podmiotami w Państwach - Darczyńcach (wskaźnik „b”),
- ok. 40 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej zosta-

nie przeznaczone na realizację działań podejmowanych przez Operatora Programu, mających na celu osiągnięcie obydwu wskaźników („a” i „b”),

- pozostała część środków w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej, tj. ok. 126 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej, będzie przeznaczona wyłącznie dla wnioskodawców, którzy otrzymają dofinansowanie w ramach Programu, na zasadzie refundacji wydatków poniesionych zarówno przez wnioskodawcę oraz partnerów w celu nawiązania partnerstw dla realizacji projektu (wskaźnik „a”).

Jeśli wnioskodawca wnioskuje o środki z Funduszu Współpracy Dwustronnej, jest zobowiązany do wypełnienia ostatniej części wniosku aplikacyjnego dotyczącej zwrotu wydatków poniesionych przez wnioskodawcę i partnera/ów na nawiązanie partnerstwa (wnioskodawcy będą przedstawiać we wniosku aplikacyjnym przedkładanym do Operatora Programu finansowe zestawienie należycie udokumentowanych wydatków, które zgodne są z zasadami Funduszu).

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej wnioskodawcy mogą ubiegać się o refundację 90% kwalifikowanych kosztów. Pozostała kwota będzie musiała zostać zapewniona przez wnioskodawcę. Wysokość refundacji będzie uzależniona od ilości dostępnych środków, nie powinna jednak przekroczyć 6 300 EUR.

W przypadku jeśli wnioskodawca jest instytucją prowadzoną i finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wnioskowana kwota może wynosić 100%. Wkład własny finansowy w ramach FWD może zostać zapewniony także przez partnera/ów.

Następujące kategorie wydatków są kwalifikowane w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- opłaty i koszty podróży za udział w konferencjach, seminariach, kursach, spotkaniach i warsztatach;
- koszty podróży w ramach wizyt studyjnych (zawierające diety);
- koszty podróży i wynagrodzenia za wizyty ekspertów;
- koszty konferencji, seminariów, kursów, spotkań i warsztatów;
- działania informacyjno-promocyjne;
- opłaty za doradztwo zewnętrzne;
- zakup danych niezbędnych do przygotowania wniosku.

Wydatki ponoszone z tego Funduszu będą kwalifikowane od 9 maja 2012 r. do dnia złożenia dokumentacji aplikacyjnej u Operatora Programu.

Kryteria wyboru projektów

Ocena projektów jest dwuetapowa i składa się z oceny formalnej i merytorycznej. Wyłącznie projekty, które spełnią wszystkie kryteria formalne będą podlegały ocenie merytorycznej.

Ocena formalna jest dokonywana przez ekspertów polskich. W trakcie oceny formalnej jest przewidziany tryb uzupełnień trwający 3 dni robocze. Wykaz błędów podlegających uzupełnieniom znajduje się w Karcie oceny formalnej oraz Podręcz-

niku Wnioskodawcy, które stanowią załącznik do ogłoszenia.

Ocena merytoryczna dokonywana jest przez ekspertów polskich i norweskich. Każdy wniosek oceniany jest przez dwóch ekspertów, a ostateczna punktacja wniosku jest średnią punktów przyznanych przez obu ekspertów.

Ostatecznej rekomendacji projektów do dofinansowania dokonuje Zespół ds. Wyboru Projektów. Decyzje o dofinansowaniu projektów podpisuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

System dofinansowania

Łączne dofinansowanie przekazane beneficjentowi w formie zaliczek nie może przekroczyć 80% przyznanej kwoty grantu. Każda kolejna transza zostanie wypłacona pod warunkiem stwierdzenia przez Operatora prawidłowego wydatkowania zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym co najmniej 70% kwoty przekazanych wcześniej transz.

Termin, miejsce i sposób składania wniosków o dofinansowanie projektów

Nabór projektów odbywa się w określonym przez instytucję obsługującą program czasie. Termin końcowy odnosi się zarówno do dokumentacji aplikacyjnej składanej w wersji papierowej jak i elektronicznej składanej poprzez generator wniosków w systemie EBOI. Wniosek składa się z dwóch wersji językowych: polskiej i angielskiej. Wniosek musi zostać obowiązkowo złożony poprzez generator wniosków znajdujący się na stronie: www.eog.mkidn.gov.pl

Następnie, wydrukowane 2 oryginały wniosku wraz z 2 egzemplarzami załączników (wszystkie dokumenty muszą być podpisane i parafowane na każdej stronie oraz poświadczone za zgodność z oryginałem – jeśli dot.) oraz skanami wszystkich dokumentów na płycie CD/DVD muszą być dostarczone w kopercie lub paczce, drogą pocztową, przesyłką kurierską (w tych przypadkach decyduje data stempla pocztowego) lub osobiście do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Uwaga!!! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

Załącznik Nr 1

Wykaz zabytków na terenie gminy Jeżowe, figurujących w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zabytki nieruchome

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Forma ochrony	Uwagi
1	Cholewiana Góra	Kościół paraf. p.w. Niepokalanego Serca NMP, ob. kaplica pogrzebowa	1904 r., rozbud. 1951-1952		Dz. nr ewid. 1316
2	Cholewiana Góra	Krzyż przydrożny vis a vis Delikatesów ELMAS	1939 r.		Dz. nr ewid. 738
3	Cholewiana Góra	Krzyż przydrożny zbiegu ul. Ogrodowej i Sudóły	1 poł. XX w.		Dz. nr ewid. 1614/3
4	Cholewiana Góra - Pogorzałka	Krzyż przydrożny	l. 40-te XX w.		Dz. nr ewid. 623
5	Cholewiana Góra - Pogorzałka	Dom nr 33	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 29
6	Cholewiana Góra - Pogorzałka	Dom nr 37	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 15
7	Groble - Sibigi	Kaplica obok domu nr 134	k. XIX w.		Dz. nr ewid. 1681
8	Groble - Sibigi	Dom nr 139	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 1684
9	Groble - Sibigi	Cmentarz wojenny	1914/1915		Dz. nr ewid. 1601
10	Groble - Sibigi	Dom nr 149	1 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 1575
11	Jata	Kapliczka Matki Boskiej	Ok. 1946 r.		Dz. nr ewid. 1045/3
12	Jata	Cmentarz rzym.-kat.	1919 r.	Rejestr zabytków: A- 387 z 17.06 1988 r.	Dz. nr ewid. 143 i 147
13	Jeżowe	Kościół paraf. p.w. Narodzenia NMP	1914 - 1923		Dz. nr ewid. 2789/2
14	Jeżowe	Plebania, ob. Muzeum Chrystusa Frasobliwego	1822 - 1824	Rejestr zabytków: A -322 z 22.01.2009 r	Dz. nr ewid. 4250/1

15	Jeżowe	Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa	Ok. 1930 r.		Dz. nr ewid. 2789/2
16	Jeżowe	Figura Matki Boskiej	1929 r.		Dz. nr ewid. 2789/2
17	Jeżowe	Cmentarz rzym-kat. i ewan.-augsb., ob. paraf.	k. XVIII w.	Rejestr zabytków: A -386 z 17.06.1988 r.	Dz. nr ewid. 2786
18	Jeżowe	Pomnik ks. Stanisława Stojalowskiego	1912 r.	Rejestr zabytków: B -21 z 21.09.2000 r.	Dz. nr ewid. 390/2
19	Jeżowe	Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 3853/3
20	Jeżowe	Kapliczka MB Leżajskiej na Kościelnej Górze	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 3194
21	Jeżowe	Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej	ok. poł. XX w.		Dz. nr ewid. 4894/3
22	Jeżowe	Krzyż przydrożny obok domu 493	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 4744
23	Jeżowe	Kapliczka Matki Boskiej	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 521/2
24	Jeżowe	Gospoda, ob. dom nr 4	l. 30-te XX w.		Dz. nr ewid. 4529/12
25	Jeżowe	Dom nr 7	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 121/1
26	Jeżowe	Kapliczka Matki Bożej obok domu nr 131	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 1543/2
27	Jeżowe	Dom nr 131	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 1543/2
28	Jeżowe	Kapliczka św. Jana Nepomucena obok domu nr 173	k. XIX w., remont. 1997		Dz. nr ewid. 1928/4
29	Jeżowe	Dom nr 214	l. 30-te XX w.		Dz. nr ewid. 4271
30	Jeżowe	Dom nr 233	1 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 2592
31	Jeżowe	Wikarówka nr 238 a	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 8794/1
32	Jeżowe	Dom nr 301	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 2875/4
33	Jeżowe	Dom nr 303	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 2882/1

34	Jeżowe	Kapliczka św. Jana Nep. obok domu nr 329 a	2 poł. XIX w., remont. 1947		Dz. nr ewid. 2940/1
35	Jeżowe	Dom nr 364	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 4055
36	Jeżowe	Stodoła przy domu nr 423 a	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 3859/2
37	Jeżowe	Stodoła przy domu nr 424	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 3854
38	Jeżowe	Stodoła przy domu nr 427	1914 r.		Dz. nr ewid. 3862
39	Jeżowe	Dom nr 437 A	po 1950 r.		Dz. nr ewid. 3843
40	Jeżowe	Dom nr 468	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 3751
41	Krzywdy (d. Groble)	Leśniczówka nr 48	1780 r.	Rejestr zabytków: A- 770 z dnia 05.11.1990 r.	Dz. nr ewid. 925
42	Krzywdy (d. Groble)	Budynek gospodarczy I nr 48	k. XIX w.		Dz. nr ewid. 924/5
43	Krzywdy (d. Groble)	Budynek gospodarczy II nr 48	k. XIX w.		Dz. nr ewid. 924/5
44	Krzywdy (d. Groble)	Stodoła nr 48	1 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 924/5
45	Krzywdy	Kapliczka Matki Boskiej nieopodal domu nr 207	2 poł. XIX w.		Dz. nr ewid. 585
46	Krzywdy	Dom nr 156	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 185
47	Nowy Nart	Kościół paraf. p.w. MB Nieustającej Pomocy, ob. kaplica cmentarna	1905 r, rozbud. 1950 r., remont. 1966r., 1990 r.		Dz. nr ewid. 68
48	Nowy Nart	Kapliczka św. Antoniego przed kościołem paraf.	pocz. XX w.		Dz. nr ewid. 70
49	Nowy Nart	Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa przy domu nr 61	poł. XX w.		Dz. nr ewid. 566
50	Nowy Nart	Kapliczka św. Jana Nepomucena zbiegu dróg Stece/Brzyska	k. XIX w., remont.1970 r.		Dz. nr ewid. 514

51	Nowy Nart	Park podworski	pocz. XIX w.	Rejestr zabytków: A – 299 z dnia 27.05.27	Dz. nr ewid. 71
52	Nowy Nart	Młyn podworski	ok. 1850 r.		Dz. nr ewid. 430
53	Sójkowa	Kapliczka Matki Boskiej pomiędzy domami nr 92 a 94	przed 1914 r.		Dz. nr ewid. 6/1
54	Sójkowa	Dom nr 60	l. 40-te XX w.		Dz. nr ewid. 57
55	Sójkowa	Dom nr 69	l. 40-te XX w.		Dz. nr ewid. 210/2
56	Stary Nart	Kapliczka Matki Boskiej Leżajskiej, przed d. szkołą, ob., OSP	poł. XX w.		Dz. nr ewid. 57/2
57	Stary Nart	Dom nr 18	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 407
58	Stary Nart	Dom nr 79	2 ćw. XX w.		Dz. nr ewid. 100/2
59	Stary Nart	Dom nr 94	l. 40-te XX w.		Dz. nr ewid.
60	Zalesie	Kaplica pw. św. Tomasza i Zofii	1849 r.		Dz. nr ewid. 534/3
61	Zalesie	Szkoła nr 40	1949 - 1950		Dz. nr ewid. 536
62	Zalesie	Dom nr 109	l. 40-te XX w.		Dz. nr ewid. 213

Załącznik Nr 2

Wykaz zabytków ruchomych z kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Jeżowie, wpisanych do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.

1. Ołtarz główny, drewniany, polichromowany, złożony, późnobarokowy, XVIII w.
2. Obraz Narodzenia NMP, olej/plótno, późnobarokowy, XVIII w.
3. Obraz św. Jana Nepomucena, olej/plótno, późnobarokowy, XVIII w.
4. Rzeźba „Św. Mikołaj”, barokowa, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, techniki rzeźbiarskie - w ołtarzu głównym,
5. Rzeźba „Św. Wojciech”, barokowa, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, techniki rzeźbiarskie - w ołtarzu głównym,
6. Rzeźba „Anioł”, barokowa, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, techniki rzeźbiarskie - w ołtarzu głównym,
7. Relikwiarz (lewy), rokokowy, 2 poł. XVIII w., techniki snycerskie, drewno złożone - w ołtarzu głównym,
8. Relikwiarz (prawy), rokokowy, 2 poł. XVIII w., techniki snycerskie, drewno złożone - w ołtarzu głównym,
9. Ołtarz boczny MB Niepokalanie Poczętej, drewniany, polichromowany, złożony, późnobarokowy, XVIII w., lewa strona nawy,
10. Antependium, regencja, 2 poł. XVIII w., w ołtarzu bocznym po lewej stronie nawy,
11. Ołtarz boczny p.w. Św. Franciszka, drewniany, polichromowany, częściowo złożony, snycerka, późnobarokowy, 2 poł. XVIII w., prawa nawa boczna,
12. Obraz „Stygmatyzacja Św. Franciszka”, późnobarokowy, 2 poł. XVIII w., olej/plótno, w nastawie prawego ołtarza bocznego,
13. Mensa ołtarzowa, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., snycerka, drewno polichromowane, złożone, w prawym ołtarzu bocznym,
14. Rzeźba „Putto”, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., techniki rzeźbiarskie, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, po prawej stronie w zwieńczeniu prawego ołtarza bocznego,
15. Rzeźba „Putto”, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., techniki rzeźbiarskie, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, po prawej stronie w zwieńczeniu lewego ołtarza bocznego,
16. Rzeźba „Putto”, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., techniki rzeźbiarskie, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, w nastawie prawego ołtarza bocznego,
17. Rzeźba „Putto”, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., techniki rzeźbiarskie, drewno polichromowane, złożone, srebrzone, w nastawie prawego ołtarza bocznego,

18. Ambona, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., drewniana, polichromowana, złocona, srebrzona, techniki snycerskie, w nawie głównej.
19. Chrzcielnica, rokokowa, 2 poł. XVIII w., drewniana, polichromowana, złocona, srebrzona, techniki snycerskie, w nawie głównej,
20. Obraz „Chrystus Bolesny z symbolami Męki”, barokowy, XVIII w., olej/płótno, na plebanii,
21. Rzeźba „Św. Wacław” barokowy, XVIII w., techniki rzeźbiarskie, drewniana, polichromowana, złocona, w dawnej plebanii,
22. Krucyfiks, późnobarokowy, XVIII w., drewniany, rzeźbiony, na plebanii,
23. Pacyfikał, barokowy, XVIII w., srebro złoczone, trybowane, odlewane, w zakrystii,
24. Konfesjonał, rokokowy, 2 poł. XVIII w., snycerka, drewno złoczone, polichromowane, w lewej nawie bocznej,
25. Obraz „Św. Magdalena”, rokokowy, 2 poł. XVIII w., w zwieńczeniu lewego konfesjonału,
26. Konfesjonał, rokokowy, 2 poł. XVIII w., snycerka, drewno złoczone, polichromowane, w prawej nawie bocznej,
27. Obraz „Św. Piotr”, rokokowy, 2 poł. XVIII w., w zwieńczeniu prawego konfesjonału,
28. Konfesjonał, późnobarokowy, XVIII w., snycerka, drewno polichromowane, w nawie bocznej,
29. Konfesjonał, późnobarokowy, XVIII w., snycerka, drewno polichromowane, w nawie bocznej,
30. Kropielnica, barokowa, XVIII w., marmurowa, techniki kamieniarskie, w kruchcie,
31. Monstrancja, późnobarokowa, 2 poł. XVIII w., srebro złoczone, trybowanie, cyzelowanie, w zakrystii,
32. Kustodia, eklektyczna, 1 poł. XIX w., miedziana, trybowana, w zakrystii,
33. Puszka na komunikanty, neoklasycystyczna, 1837 r., sygn.. M. Dietrich, srebro złoczone, trybowane, puklowane, cyzelowane, na plebanii,
34. Puszka na komunikanty, późnobarokowa, XVIII w., srebrna, złocona, trybowana, na plebanii,
35. Kielich mszalny, neogotycki, 1 poł. XIX w., srebrny, złożony, cyzelowany, w zakrystii,
36. Krucyfiks, barokowy, XVIII w., rzeźbiony, drewniany, polichromowany, na fasadzie,
37. Zamek odrzwi, XVIII w., żelazny, kuty ręcznie.

Załącznik Nr 3

Spis stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Jeżowe, będących w rejestrze zabytków i ewidencji konserwatorskiej.

Lp	Miejscowość	Stanowisko	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości	Nr obszaru	Chronologia	Kultura	Nr rejestru
1	Sójkowa	osada	13	1	95-76	N		A - 531 z dnia 22.12.1969 r
2	Sójkowa	osada/śląd osadnictwa	14	2	95-76	EB/N		A - 531 z dnia 17.12.1969 r
3	Sójkowa	śląd osadnictwa	29	3	95-76	EB		
4	Sójkowa	śląd osadnictwa	30	4	95-76	EB		
5	Jata	śląd osadnictwa	14	1	95-77	EB		
6	Jata	śląd osadnictwa	15	2	95-77	EB		
7	Jata	śląd osadnictwa	16	3	95-77	N	KPL	
8	Jata	śląd osadnictwa	17	4	95-77	EB		
9	Jata	śląd osadnictwa	18	5	95-77	N		
10	Jata	śląd osadnictwa	19	6	95-77	?		
11	Jata	śląd osadnictwa	20	7	95-77	?		
12	Jata	śląd osadnictwa	22	8	95-77	EK		
13	Jata	śląd osadnictwa	23	9	95-77	EK/M		
14	Jata	śląd osadnictwa	24	10	95-77	EK		

15	Jata	ślad osadnic- twa	25	11	95-77	EB	KŁ	
16	Jata	ślad osadnic- twa	32	12	95-77	M	KJ	
17	Jeżowe	osada	10	7	95-77	EB	KT	
18	Jeżowe	ślad osadnic- twa	8	11	95-77	?		
19	Jeżowe	osada	9	12	95-77	EB	KT	
20	Jeżowe	ślad osadnic- twa	27	13	95-77	N		
21	Jeżowe	ślad osadnic- twa	28	14	95-77	EK		
22	Jeżowe	ślad osadnic- twa	29	15	95-77	WŚ		
23	Jeżowe	ślad osadnic- twa	30	16	95-77	EK		
24	Jeżowe	ślad osadnic- twa	31	17	95-77	EK		
25	Jeżowe	ślad osadnic- twa	36	18	95-77	Ś		
26	Jeżowe	ślad osadnic- twa	37	19	95-77	EK		
27	Jeżowe	ślad osadnic- twa	38	20	95-77	EK		
28	Jeżowe	ślad osadnic- twa	33	21	95-77	EK		
29	Jeżowe	ślad osadnic- twa	34	22	95-77	?		
30	Jeżowe	ślad osadnic- twa	35	23	95-77	EK		
31	Jeżowe	ślad osadnic- twa	46	24	95-77	EK		
32	Jeżowe	ślad osadnic- twa	47	25	95-77	EK		
33	Jeżowe	ślad osadnic- twa	48	26	95-77	EK		
34	Jeżowe	ślad osadnic- twa	51	41	95-77	EK		
35	Jeżowe	„skład”	12	1	95-77	N/EB		
36	Zalesie	obozowi- sko/osada	11	1	95-77	EK/EB	KŁ	

37	Zalesie	osada	1	2	95-77	N/EB	KPL/ KŁ	
38	Zalesie	śląd osadnic- twa	2	3	95-77	EB	KŁ	
39	Zalesie	śląd osadnic- twa	3	4	95-77	EK		
40	Zalesie	śląd osadnic- twa/osada	4	5	95-77	N/EB	KPL/ KT	
41	Zalesie	osada	5	6	95-77	EB	KŁ	
42	Zalesie	osada	6	7	95-77	N/EB	KPL/ KŁ	
43	Zalesie	osada	10	8	95-77	N/EB	KPL	
44	Zalesie	osada	39	9	95-77	EB	KŁ	
45	Zalesie	śląd osadnic- twa	40	10	95-77	?		
46	Zalesie	śląd osadnic- twa	41	11	95-77	EB	KŁ	
47	Zalesie	śląd osadnic- twa	42	12	95-77	M	KJ	
48	Zalesie	osada	43	13	95-77	EB	KŁ	
49	Zalesie	śląd osadnic- twa	44	14	95-77	EB	KŁ	
50	Zalesie	śląd osadnic- twa	45	15	95-77	N	KPL	
51	Zalesie	osada	49	16	95-77	N	KPL	
52	Zalesie	śląd osadnic- twa	50	17	95-77	EK		
53	Zalesie	osada	21	18	95-77	N/EB	KPL/ KŁ	
54	Nowy Nart	śląd osadnic- twa	14	1	96-76	?		
55	Nowy Nart	śląd osadnic- twa	51	2	96-76	N/EB		
56	Nowy Nart	śląd osadnic- twa	42	3	96-76	N		
57	Nowy Nart	śląd osadnic- twa	43	4	96-76	?		
58	Nowy Nart	śląd osadnic- twa	44	5	96-76	?		

59	Nowy Nart	śląd osadnic-twa	17	6	96-76	?		
60	Stary Nart	śląd osadnic-twa	15	1	96-76	N/EB		
61	Stary Nart	śląd osadnic-twa/osada	16	2	96-76	EB		
62	Stary Nart	śląd osadnic-twa/osada	32	3	96-76	N/EB		
63	Stary Nart	śląd osadnic-twa	33	4	96-76	EB		
64	Stary Nart	śląd osadnic-twa	34	5	96-76	N	KPL	
65	Stary Nart	śląd osadnic-twa	35	6	96-76	N		
66	Stary Nart	śląd osadnic-twa	36	7	96-76	?		
67	Stary Nart	śląd osadnic-twa	37	8	96-76	?		
68	Stary Nart	śląd osadnic-twa	38	9	96-76	?		
69	Stary Nart	śląd osadnic-twa	39	10	96-76	M		
70	Stary Nart	śląd osadnic-twa	40	11	96-76	EB	KŁ	
71	Stary Nart	śląd osadnic-twa	41	12	96-76	N		
72	Stary Nart	śląd osadnic-twa	49	13	96-76	EB	KT	
73	Cholewiana Góra	śląd osadnic-twa	1	1	96-77	P		
74	Jeżowe	śląd osadnic-twa	14	1	96-77	N	KPL	
75	Jeżowe	śląd osadnic-twa	11	2	96-77	?		
76	Jeżowe	śląd osadnic-twa	12	3	96-77	EK		
77	Jeżowe	śląd osadnic-twa	13	4	96-77	EK		
78	Jeżowe	śląd osadnic-twa	15	5	96-77	EK		

79	Jeżowe	ślad osadnic- twa	16	6	96-77	EB		
80	Jeżowe	ślad osadnic- twa	17	7	96-77	N	KPL	
81	Jeżowe	ślad osadnic- twa	18	8	96-77	EK		
82	Jeżowe	ślad osadnic- twa	20	9	96-77	N		
83	Jeżowe	ślad osadnic- twa	3	27	96-77	N		
84	Jeżowe	ślad osadnic- twa	5	28	96-77	EK/EB		
85	Jeżowe	ślad osadnic- twa	6	29	96-77	M		
86	Jeżowe	ślad osadnic- twa	7	30	96-77	?		
87	Jeżowe	ślad osadnic- twa	8	31	96-77	?		
88	Jeżowe	ślad osadnic- twa	9	32	96-77	N		
89	Jeżowe	osada	10	33	96-77	EB/PŚ	KŁ	
90	Jeżowe	obozowisko	2	34	96-77	M		
91	Jeżowe	ślad osadnic- twa	4	35	96-77	M		
92	Jeżowe	ślad osadnic- twa	21	36	96-77	?		
93	Jeżowe	ślad osadnic- twa	19	37	96-77	WŚ		
94	Jeżowe	ślad osadnic- twa	23	39	96-77	M		
95	Jeżowe	ślad osadnic- twa	24	40	96-77	N		
96	Jeżowe	ślad osadnic- twa	25	41	96-77	P		
97	Groble	ślad osadnic- twa	12	1	96-78	N		
98	Groble	osada	13	2	96-78	EB		
99	Groble	ślad osadnic- twa	14	3	96-78	?		

100	Groble	śląd osadnictwa	15	4	96-78	N		
101	Groble	śląd osadnictwa	16	5	96-78	?		
102	Jeżowe	cmmentarzy-sko kurha-nowe	9	38	96-78	?		A-457 z dnia 27.08.1991 r
103	Jeżowe	osada	7	2	96-78	?		
104	Jeżowe	piecowiska	8	3	96-78	?		
105	Jeżowe-Pikuły	śląd osadnictwa	1	4	96-78	EK		
106	Jeżowe-Pikuły	śląd osadnictwa	2	5	96-78	N		
107	Jeżowe-Pikuły	śląd osadnictwa	3	6	96-78	EK		
108	Jeżowe	śląd osadnictwa	4	7	96-78	EK		
109	Jeżowe	obozowisko/osada	5	8	96-78	P/EK		
110	Jeżowe-Kąty	osada	6	9	96-78	EB		
111	Krzywdy	śląd osadnictwa	10	1	96-78	?		
112	Krzywdy	śląd osadnictwa	11	2	96-78	?		

LEGENDA:

P - paleolit

M - mezolit

N - neolit

EB - epoka brązu

EK - epoka kamienia

KJ - kultura janisławicka

KPL - kultura pucharów lejkowatych

KŁ ' kultura łużycka

KT - kultura trzciniecka

PŚ - późne średniowiecze

WŚ - wczesne średniowiecze



*Krajobraz okolic Cholewianej Góry,
fot. D. Komada, 08.2025 r.*

Uzasadnienie
do uchwały w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Jeżowe na lata 2025 – 2028”

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zgodnie z przepisami art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym stanowi zadanie własne gminy.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020r. poz. 282 ze zm.) Wójt Gminy jest zobowiązany do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Przyjęty w formie uchwały program stanowi element polityki samorządowej i służy podejmowaniu działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą programu jest lokalna społeczność, w tym właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych oraz wszyscy mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy poprzez swoją działalność wpływają na zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego danego obszaru.

Uchwalenie programu wypełnia wymóg ustawowy, jednocześnie pozwala zebrać w jednym dokumencie informacje dotyczące aktualnego stanu ochrony zabytków i zamierzeń gminy w tym zakresie w najbliższych latach. Umożliwi to też monitorowanie podejmowanych działań w dziedzinie opieki nad zabytkami.

Określenie w programie działań zmierzających do zachowania i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Jeżowe przyczyni się do podniesienia świadomości tożsamości kulturowej, jakości życia i atrakcyjności turystycznej gminy oraz jej promocji w regionie.

Podjęcie uchwały nie wywołuje bezpośrednich skutków finansowych dla budżetu gminy, w związku z czym nie określa się źródeł finansowania. Konkretnie działania w kolejnych latach będą odbywały się w oparciu o corocznie uchwalany budżet gminy, gdzie zostaną zaplanowane stosowne kwoty.

Przedmiotem opracowania programu jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Jeżowe, a celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przygotowany został na lata 2025-2028. Opracowany w roku 2025 został zaopiniowany pozytywnie przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Tarnobrzegu w dniu 23.09.2025 r. pismem nr T-IRN.5120.3.2025.SS, stanowi aktualizację i kontynuację „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe na lata 2021-2024”, który został przyjęty uchwałą nr XXXVII/243/21 Rady Gminy Jeżowe z dnia 26 lutego 2021 r.

Z uwagi na powyższe okoliczności faktyczne i prawne, podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jeżowe na lata 2025 – 2028” jest uzasadnione.